

## MRF 2022.308

Miljø- og Fødevarerklagenævnets afgørelse af 22. december 2022, j.nr. 21/13445

***Region Midtjylland havde ikke klageret over ophævelse af påbud om afværgeforanstaltninger af historisk forurening i forbindelse med Miljøstyrelsens revurdering af miljøgodkendelse af Cheminova, da regionens interesse i at undgå at overtage udgiften til afværgeforanstaltninger efter jordforureningslovens kapitel 3 vedrører myndighedsudøvelse og efter lovændring i 2005 ikke hjemler klageret efter miljøbeskyttelseslovens § 98.***

Sagen omhandlede Miljøstyrelsens revurdering af vilkår i miljøgodkendelsen af Cheminova fra 2006, hvor der bl.a. var fastsat vilkår om afværgeforanstaltninger for ældre forurening ved Harboøre Tange, hvorefter Cheminova skulle op-pumpe grundvand over for den historiske jordforurening af Rønland ved Harboør Tange. Selve afværgeindsatsen skete i henhold til et påbud meddelt af Ringkøbing Amt i 1981 og 1983, hvilket var videreført som vilkår i miljøgodkendelsen fra december 2006. I forbindelse med den obligatoriske revurdering af miljøgodkendelsen fandt Miljøstyrelsen, at de to oprindelige påbud meddelt i 1981 og 1983 måtte anses for efterlevet og ophævede i afgørelse af 12. oktober 2021 i forbindelse med revurdering af miljøgodkendelsen de tidligere vilkår om afværgeforanstaltninger med henvisning til miljøbeskyttelseslovens §§ 41 og 72, idet Miljøstyrelsen samtidig traf afgørelse efter jordforureningslovens §§ 40 og § 41 samt miljøbeskyttelseslovens § 69 om, at de tidligere påbud fra 1981 og 1983 måtte anses for efterlevet. Afgørelsen blev påklaget af Region Midtjylland, der bl.a. gjorde gældende, at afgørelsen var forkert, da vilkårene i miljøgodkendelsen fra 2006 måtte anses for udtryk for amtets håndhævelse af påbuddene fra 1981 og 1983 og reelt var udtryk for lovliggørelsespåbud efter miljøbeskyttelseslovens § 69. Endvidere anførte regionen, at afgørelsen betød, at afværgeforanstaltningerne fra den historiske forurening i stedet skulle varetages af regionen efter jordforureningslovens kapitel 3. Cheminova gjorde bl.a. gældende, at regionen ikke havde

klageret over afgørelsen, da en potentiel forøgelse af regionens omkostninger efter jordforureningslovens kapitel 3 ikke er en interesse, der er værnet af miljøbeskyttelsesloven. Miljø- og Fødevarerklagenævnet (formanden) bemærkede, at nævnet opfattede klagen sådan, at den vedrørte en afgørelse om revurdering med ophævelse af vilkår i miljøgodkendelsen vedrørende opretholdelse af afværgeindsats, og at klageret derfor måtte afgøres efter miljøbeskyttelseslovens § 98. Nævnet lagde herefter til grund, at det fremgik af miljøministerens besvarelse af spørgsmål nr. 11 (lovforslag nr. L 91) i april 2005, at det ikke fandtes hensigtsmæssigt at til-lægge regionerne en generel klageret efter miljøbeskyttelsesloven, da regionerne ikke varetager opgaver efter miljøbeskyttelsesloven. Regionernes klageret efter miljøbeskyttelsesloven er derfor afgrænset af det almindelige kriterium om individuel og væsentlig interesse i sagens udfald, hvorfor den særlige ordning med regioners klageret efter jordforureningslovens § 82, stk. 2, ikke gælder for afgørelser efter miljøbeskyttelsesloven. I den konkrete sag lagde nævnet vægt på, at klagen skete med henvisning til de lovbestemte opgaver, der med jordforureningslovens kapitel 3 er pålagt regionerne at varetage, og at klagen derved var i begrundet i hensyn, der ikke adskilte sig fra generelle myndighedsinteresser. Da der på den baggrund ikke forelå en individuel og væsentlig interesse i sagen, afviste Miljø- og Fødevarerklagenævnet Region Midtjyllands klage fra realitetsbehandling. Afgørelsen er af regionen indbragt for domstolene.

***Kommentar:*** *Sagen angår i realiteten flere principielle juridiske spørgsmål. Miljøstyrelsens afgørelse fra 2021 i forbindelse med revurdering af miljøgodkendelsen er kun sporadisk omtalt i Miljø- og Fødevarerklagenævnets afgørelse, men drejer sig grundlæggende om, hvorvidt der i en miljøgodkendelse kan fastsættes vilkår om oprydning af tidligere forurening. Det er lidt overraskende, at dette var anført som vilkår i miljøgodkendelsen fra 2006, da Højesteret i U 2006.1531 H afviste, at der efter miljøbeskyttelseslovens § 41 kan påbydes oprydning af ældre forurening og dermed afsluttede en årelang uenighed i teorien om, hvorvidt miljøbeskyttelseslovens § 41 kunne anvendes, hvilket også*

*må være gældende for vilkår i miljøgodkendelse (se Pagh og Haugsted: Fast ejendom – regulering og køb, 4. udg., 2022, s. 649 f.). Ifølge nævnets afgørelse blev dette ikke bestridt af regionen, der i stedet gjorde gældende, at miljøgodkendelsesvilkårene var en videreførelse af et lovliggørelsespåbud efter miljøbeskyttelseslovens § 69, uden der herved ses en stillingtagen til, at Cheminova ved en utrykt Vestre Landsretsdom af 4. juni 1987 (sag B 402/1984) blev frifundet for erstatningsansvar for den pågældende forurening (**dommen er vedlagt som bilag**). Ingen af disse spørgsmål tog Miljø- og Fødevareklagenævnet imidlertid stilling til, idet nævnet med henvisning til ændringen af klagereglerne ved kommunalreformen afviste, at regionen havde klageret. Som anført er afgørelsen af regionen indbragt for domstolene, der dog i første omgang alene kan tage stilling til regionens klageret efter miljøbeskyttelsesloven.*

---

# Afvisning af klage over påbud om ophævelse af vilkår vedrørende afværgeprojekter for gamle jordforureninger i miljøgodkendelse af virksomhed i Lemvig Kommune

21/13445

Miljø- og Fødevarerklagenævnet har truffet afgørelse efter miljøbeskyttelseslovens § 98, stk. 1, nr. 2, jf. § 91, stk. 1.[1]

Miljø- og Fødevarerklagenævnet afviser at realitetsbehandle klage over Miljøstyrelsens afgørelse af 12. oktober 2021 om påbud om ophævelse af vilkår vedrørende afværgeprojekter for gamle jordforureninger på ejendommen på [matr.nr.1], i miljøgodkendelse af 21. november og 15. december 2006 af virksomheden [virksomhed1] beliggende på [adresse1].

Miljø- og Fødevarerklagenævnets afgørelse er endelig og kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed, jf. § 17 i lov om Miljø- og Fødevarerklagenævnet[2] og gebyrbekendtgørelsens § 2.[3] Eventuel retssag til prøvelse af afgørelsen skal være anlagt inden 6 måneder, jf. miljøbeskyttelseslovens § 101, stk. 1.

Afgørelsen er truffet af formanden på nævnets vegne, jf. § 8 i lov om Miljø- og Fødevarerklagenævnet.

## 1. Klagen til Miljø- og Fødevarerklagenævnet

Afgørelsen er den 5. november 2021 påklaget til Miljø- og Fødevarerklagenævnet af Region Midtjylland, der er repræsenteret ved advokat.

Klager har den 10. december 2021, samt den 12. maj og 1. december 2022 fremsendt supplerende bemærkninger til klagen.

Klager har navnlig anført, at

- det er forkert at anse vilkårene i miljøgodkendelser fra 2006 for at være uden retsvirkning og på den baggrund ophæve disse, da vilkårene er udtryk for, hvordan Ringkjøbing Amtskommune som tidligere tilsynsmyndighed i 2006 valgte at håndhæve påbud fra 1981 og 1983,
- Miljøstyrelsen blot burde have konstateret, at vilkårene er uden hjemmel, og at de derfor er ugyldige og må anses for bortfaldet,
- amtskommunens indsættelse af vilkår i 2006 reelt var udtryk for tilsyn med hjemmel i miljøbeskyttelseslovens § 69 frem for § 41,

- selvom vilkårene har en anden ordlyd end de oprindelige påbud, har vilkårene ikke medført en ændring af retsstillingen efter påbuddene fra 1981 og 1982,
- Miljøstyrelsen i realiteten genoptager en tilsynsafgørelse ved at ophæve vilkårene i amtskommunens afgørelse fra 2006, uden at betingelserne for at genoptage er opfyldt, og
- der i 1981 og 1983 var hjemmel til at meddele påbud om fysisk lovliggørelse, og at Ringkjøbing Amtskommune på tidspunktet var rette myndighed til at meddele påbuddene.

Særligt i forhold til spørgsmålet om klageberettigelse har klager anført, at den påklagede afgørelse indebærer, at klager skal overtage ansvaret for en større jord- og grundvandsforurening i medfør af jordforureningslovens kapitel 3, og at klager ikke vil kunne udnytte eksisterende anlæg til formålet, hvorfor klager vil skulle afholde yderligere omkostninger. Hertil kommer, at klager efter forarbejderne til jordforureningslovens §§ 18-20 ikke har hjemmel til at gennemføre en offentligt finansieret indsats, hvis det er muligt at påbyde forureneren at undersøge og/eller afværge forureningen. Selvom Rønland er udpeget som indsatsområde, friholder det ikke virksomheden fra forureneransvaret.

Klager har endvidere anført, at miljøbeskyttelseslovens § 98, stk. 1, nr. 2, grundlæggende er udtryk for, at partsstatus under forvaltningsloven medfører klageberettigelse, og at Miljøstyrelsen således allerede har anerkendt klagers klageberettigelse. Hertil kommer, at regionerne efter nævnets faste praksis anses for at være klageberettiget i tilsvarende sager efter jordforureningsloven.[4]

## 2. Sagens oplysninger

### 2.1 Den påklagede afgørelse

Miljøstyrelsen har den 12. oktober 2021 i medfør af miljøbeskyttelseslovens § 41 og § 72, stk. 3, meddelt påbud om ophævelse af vilkår vedrørende afværgeprojekter for gamle jordforureninger på ejendommen på [matr.nr.1], i miljøgodkendelse af 21. november og 15. december 2006 af virksomheden [virksomhed1] beliggende på [adresse1].

Afgørelsen vedrører følgende vilkår:

"JORD 1.1 /2

Afværgeprojekterne skal til en hver tid være indrettet, så der ikke sker spredning på eller udsivning af forurenede grundvand fra Rønland.

Virksomheden skal således sikre sig, at der ved ændringer ikke sker en forværring af forureningsbilledet.

JORD 7.1 /1

Virksomheden skal gennemføre et måleprogram med afværgeprojekterne. Omfanget af kontrollen fastlægges i en aftale, JORD.A1, mellem virksomheden og tilsynsmyndigheden.

JORD 7.2 /2

Udtagning, opbevaring, transport mv. af prøver ved afværgeprojekterne skal ske i overensstemmelse med Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 866 af 1. juli 2010 om kvalitetskrav til miljømålinger.

#### JORD 7.4 /2

En gang årligt skal virksomheden fremsende måleresultater og en status for den hydrauliske kontrol. Kontrolperioden følger kalenderåret.

Redegørelsen skal være tilsynsmyndigheden i hænde senest 3 måneder efter kontrolperiodens ophør. Det vil sige senest den 1. april. Redegørelsens omfang og udformning skal aftales med tilsynsmyndigheden.”

Miljøstyrelsen har samtidig truffet afgørelse om, at påbud af 30. juni 1981 om deponering af affaldssvovl og påbud af 26. april 1983 om forurening i tidligere kølevandsgrøft er efterlevet, samt at der ikke meddeles yderligere påbud om undersøgelser eller genopretning i forhold til konstaterede gamle jordforureninger på Rønland. Afgørelsen er meddelt med hjemmel i jordforureningslovens § 40 og § 41 samt miljøbeskyttelseslovens § 69.

#### *2.2 Miljøstyrelsens bemærkninger til klagen*

Miljøstyrelsen har den 29. november 2021 indsendt bemærkninger til klagen. Særligt i forhold til klageberettigelse har styrelsen bemærket, at ophævelsen af de fire vilkår ikke påvirker de oprindelige påbud af henholdsvis 30. juni 1981 og 26. april 1983. Hertil kommer, at den omstændighed, at klager ikke vil kunne udnytte eksisterende anlæg til beskyttelse af omgivelserne, og derfor vil skulle afholde yderligere omkostninger til etablering af anlæg til formålet, er sagen uvedkommende. Klager har udpeget Rønland som et område omfattet af den offentlige undersøgelses- og afværgeindsats, og har dermed erkendt, at oprydning af forureningen er klagers ansvar.

#### *2.3 Andre bemærkninger til klagen*

Påbudsadressaten, der er repræsenteret ved advokat, har den 25. marts og 6. juli 2022 til klagen bemærket, at klager ikke er klageberettiget, idet klager ikke har en væsentlig, individuel interesse i den påklagede afgørelse, jf. miljøbeskyttelseslovens § 98, stk. 1, nr. 2, hvorfor klagen bør afvises.

Påbudsadressaten har henvist til, at den påklagede afgørelse ikke medfører ændringer for klager, idet Rønland har været omfattet af den offentlige undersøgelses- og afværgeindsats efter jordforureningsloven siden 2015. Hertil kommer, at en potentiel forøgelse af klagers omkostninger til den offentlige undersøgelses- og afværgeindsats, ikke er en interesse, der er værnet af miljøbeskyttelsesloven, hvilket er en betingelse for klageadgang.[5]

Påbudsadressaten har desuden henvist til, at jordforureningslovens § 82, stk. 2, specifikt hjemler klageadgang for regionerne i sager afgjort efter jordforureningsloven, og at bestemmelsen supplerer jordforureningslovens § 82, stk. 1, som angiver den almindelige kreds af klageberettigede. Det faktum, at der i jordforureningslovens § 82, stk. 2, er indsat en selvstændig hjemmel for regionernes klageadgang, illustrerer, at regionerne ikke automatisk

har en "individuel, væsentlig interesse i sagens udfald", blot fordi regionerne er tillagt en lovbestemt opgave i form af prioritering af den offentlige undersøgelses- og afværgeindsats. Påbudsadressaten har i den forbindelse henvist til forarbejderne til jordforureningsloven.[6]

### 3. Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger og afgørelse

#### 3.1 Miljø- og Fødevareklagenævnets indledende bemærkninger

Den påklagede afgørelse af 12. oktober 2021 indeholder dels afgørelse om at ophæve vilkår i miljøgodkendelse af 21. november og 15. december 2006, dels afgørelse om at to tidligere meddelte påbud af 30. juni 1981 og 26. april 1983 er efterlevet, dels afgørelse om ikke at udstede yderligere påbud efter henholdsvis jordforureningslovens § 40 eller § 41 samt efter miljøbeskyttelseslovens § 69.

Miljø- og Fødevareklagenævnet forstår klagen sådan, at der klages over Miljøstyrelsens afgørelse om at ophæve vilkår i miljøgodkendelse af 21. november og 15. december 2006.

#### 3.2 Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger

Det følger af miljøbeskyttelseslovens § 91, stk. 1, 2. pkt., at afgørelser truffet af miljøministeren efter regler udstedt i medfør af lovens § 7, stk. 1, nr. 8, lovens kapitel 4-6 og 9 a, afgørelser truffet i medfør af § 25 eller § 82 samt afgørelser efter § 70 a, § 70 b og § 72, når disse afgørelser vedrører sager efter regler udstedt i medfør af lovens § 7, stk. 1, nr. 8, lovens kapitel 4-6 og 9 a og afgørelser truffet i medfør af § 25 eller § 82, kan påklages til Miljø- og Fødevareklagenævnet.

Hvem der ifølge miljøbeskyttelsesloven kan klage over afgørelser truffet af miljøministeren, herunder hvilke myndigheder der kan klage, fremgår af lovens § 98. Hertil kommer, at en række foreninger er tillagt klageret i medfør af lovens § 99 og § 100.

Bestemmelsen i § 98 har følgende ordlyd:

**"§ 98.** Kommunalbestyrelsens og ministerens afgørelser kan påklages af

1. afgørelsens adressat og
2. enhver, der har en individuel, væsentlig interesse i sagens udfald.

*Stk. 2.* Kommunalbestyrelsen kan påklage ministerens afgørelser.

*Stk. 3.* Sundhedsstyrelsen kan påklage afgørelser efter kapitel 3, 4 og 5.

Sundhedsstyrelsen kan endvidere tillægges klageret i regler, der udstedes i medfør af § 16.

*Stk. 4.* Miljøministeren kan fastsætte regler om eller bestemme, at afgørelser efter loven kan påklages af bestemte myndigheder i andre lande."

Ordlyden af miljøbeskyttelseslovens § 98 blev ændret ved lov nr. 569 af 24. juni 2005 i forbindelse med kommunalreformen.[7] Lovforslaget til bestemmelsen er ikke ledsaget af bemærkninger.[8]

I forbindelse med Folketingets behandling af lovforslaget fremsendte Miljøministeriet den 16. februar 2005 et høringsnotat til Folketingets Miljø- og Planlægningsudvalg vedr. "Forslag til lov om ændring af lov om miljøbeskyttelse". Det fremgår af dette notat, at:

"I forhold til karakteren af de opgaver, som regionerne bliver tillagt i forbindelse med kommunalreformen, ses der ikke at være tilstrækkelig begrundelse for at tillægge regionsrådene klageadgang på miljøbeskyttelseslovens område.

[...]

Med hensyn til forslaget fra Advokatrådet bemærkes, at den regionale udviklingsplan vil have en sådan karakter, at den ikke vil være bindende i forhold til afgørelser efter miljøbeskyttelsesloven. Der vil således ikke være nogen konkret interesse for regionsrådet i forhold til at klage over miljøbeskyttelsesafgørelser."

Det fremgår af Miljøministerens besvarelse af spørgsmål nr. 11 (L 91) stillet af Folketingets Miljø- og Planlægningsudvalg den 27. april 2005, at:

"I forhold til regionerne findes det ikke hensigtsmæssigt at tillægge dem en generel adgang til at påklage kommunernes og statens afgørelser, da regionerne ikke i øvrigt varetager opgaver efter miljøbeskyttelsesloven. Regionerne vil dog på linie med alle andre kunne klage over en afgørelse, hvis de har en individuel, væsentlig interesse i sagens udfald. Kommunerne får adgang til at påklage statens afgørelser, ligesom de i dag har adgang til at påklage amternes afgørelser."

Lovgiver ses således klart at have taget stilling til, at regionerne ikke skal tillægges en generel klageadgang i forhold til ministerens afgørelser efter miljøbeskyttelsesloven.

Ved administrationen af miljøbeskyttelsesloven må Miljø- og Fødevarerklagenævnet herefter lægge til grund, at regionerne alene har klageret, såfremt de har en individuel, væsentlig interesse i sagens udfald, jf. lovens § 98, stk. 1, nr. 2.

At have en individuel, væsentlig interesse i sagens udfald betyder, at man skal være berørt af afgørelsen i en vis kvalificeret grad. Denne påvirkning skal være speciel i sammenligning med den påvirkning, som afgørelsen vil have for alle og enhver inden for en større personkreds. Afgørelsens retlige eller faktiske konsekvenser skal med andre ord være mere udprægede for klager end for de fleste andre fysiske eller juridiske personer, og eventuelle følger for den pågældende skal have en vis vægt. Klageretten omfatter således ikke naboer til en virksomhed eller beboere i et naturområde i almindelighed. En rent ideel interesse eller en mere almindelig, principiel, teoretisk eller holdningsbaseret interesse, eksempelvis i et områdes natur- og miljøforhold, vil heller ikke i sig selv kunne begrunde klageberettigelse.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet finder på denne baggrund og efter en samlet vurdering, at klager i den konkrete sag ikke er klageberettiget. Nævnet har ved vurderingen lagt vægt på, at klagen er begrundet i klagers lovbestemte opgave med at prioritere den offentlige undersøgelses- og afværgeindsats efter jordforureningslovens kapitel 3, og således i hensyn, der efter nævnets opfattelse ikke adskiller sig væsentligt fra de generelle myndighedsinteresser, som efter forarbejderne til § 98 ikke har kunnet begrunde klageret for regionerne i forhold til ministerens afgørelser.[9]

Miljø- og Fødevarerklagenævnet bemærker til det af klager anførte om, at regionerne efter nævnets faste praksis anses som klageberettiget i tilsvarende sager efter jordforureningsloven, at regionernes klageadgang i forhold til afgørelser efter

jordforureningsloven følger direkte af bestemmelsen i jordforureningslovens § 82, stk. 2, i modsætning til miljøbeskyttelseslovens § 98, stk. 2, hvor udelukkende kommunerne er tillagt klageadgang.

Endeligt bemærker Miljø- og Fødevareklagenævnet, at det følger af § 1 i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet, at spørgsmålet om klageberettigelse afgøres af nævnet selv. Nævnet er i sin prøvelse af spørgsmålet om klageberettigelse i den aktuelle klagesag ikke begrænset af førsteinstansens tilkendegivelser. Det forhold, at Miljøstyrelsen har anset klager for høringsberettiget medfører således ikke i sig selv, at klager er klageberettiget i forhold til den påklagede afgørelse.[10]

### 3.3 Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse

Miljø- og Fødevareklagenævnet afviser at realitetsbehandle klage over Miljøstyrelsens afgørelse af 12. oktober 2021 om påbud om ophævelse af vilkår vedrørende afværgeprojekter for gamle jordforurenninger i miljøgodkendelse af 21. november og miljøgodkendelse af 15. december 2006 af virksomheden [virksomhed1] på [matr.nr.1], beliggende på [adresse1].

---

[1] Lovbekendtgørelse nr. 100 af 19. januar 2022 om miljøbeskyttelse med senere ændringer.

[2] Lov nr. 1715 af 27. december 2016 om Miljø- og Fødevareklagenævnet, som ændret ved lov nr. 900 af 21. juni 2022 om ændring af museumsloven, lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet og forskellige andre love.

[3] Bekendtgørelse nr. 132 af 30. januar 2017 om gebyr for indbringelse af klager for Miljø- og Fødevareklagenævnet mv.

[4] Klager har i den forbindelse henvist til Miljø og Fødevareklagenævnets afgørelse af 16. august 2018 i sagsnr. NMK-11-00187, som gengivet i MAD2018.268, og Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse af 25. juni 2018 i sagsnr. NMK-11-00188, som gengivet i MAD2018.194.

[5] Påbudsadressaten har i den forbindelse bl.a. henvist til Miljøklagenævnets afgørelse af 3. oktober 1997 i j.nr. 13/142-48, som gengivet i MAD1997.992, og Miljøklagenævnets afgørelse af 14. februar 2011 i sagsnr. NMK-11-00066, som gengivet i MAD2011.628.

[6] Lovforslag nr. 183 af 10. februar 1999 til Lov om forurennet jord.

[7] Lov nr. 569 af 24. juni 2005 om ændring af lov om miljøbeskyttelse (Udmøntning af kommunalreformen for så vidt angår organiseringen af myndigheder m.v.).

[8] Lovforslag nr. 91 af 24. februar 2005 til Lov om ændring af lov om miljøbeskyttelses (Udmøntning af kommunalreformen for så vidt angår organiseringen af myndigheder m.v.).

[9] Se tilsvarende Miljøklagenævnets afgørelse af 14. marts 2008 i sagsnr. MKN-100-00314, som omhandlede de statslige miljøcentre.

[10] Se i overensstemmelse hermed Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse af 28. november 2012, sagsnr. NMK-132-00626, Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse af 7. marts 2018, sagsnr. NMK-131-00276, og Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse af 22. februar 2019,



sagsnr. 18/09023.

**Sag:**

21/13445

**Dato:**

22. december 2022.

**Emner:**

Miljøbeskyttelsesl...

Miljø- og Fødevareklagenævnet (<https://naevneneshus.dk/start-din-klage/miljoe-og-foedevareklagenaevnet/>) •  
Nævnenes Hus • Toldboden 2 • 8800 Viborg • Tlf. nr.: 72 40 56 00 • CVR: 37795526 • [mfkn@naevneneshus.dk](mailto:mfkn@naevneneshus.dk)  
(<mailto:mfkn@naevneneshus.dk>)  
Tilgængelighedserklæring (<https://www.was.digst.dk/mfkn-naevneneshus-dk>)

## D O M

afsagt den 4. juni 1987 af Vestre Landsrets 1. afdeling i 1, instanssag B 402/1984

Miljøministeriet

mod

A/S Cheminova, Harboøre.

Under denne sag, der er anlagt den 17. februar 1984, har Miljøministeriet som sagsøger påstået sagsøgte, A/S Cheminova, tilpligtet at betale et af retten fastsat beløb på ikke over 22 millioner kr. med sædvanlig procesrente fra sagens anlæg. Beløbet har sagsøgeren betalt for i sommeren 1981 at få fjernet et delvist fra sagsøgtes virksomhed på Harboøre Tange/ Rønland hidrørende kemikalieaffaldsdepot ved hofde 42 på tangens vestside, og sagsøgeren gør gældende, at der er retligt grundlag for at kræve langt hovedparten af disse udgifter refunderet af sagsøgte.

Sagsøgte har påstået frifindelse.

Sagens omstændigheder er følgende:

A/S Cheminova blev stiftet i 1942. Selskabet driver virksomhed med produktion og forhandling af plantebeskyttelsesmidler, herunder insektbekæmpelsesmidler, og kemiske mellemprodukter. Hele aktiekapitalen ejes af "Aarhus Universitets Forskningsfond".

Virksomheden har siden 1953, i hvilket år den flyttedes fra Ballerup, været drevet dels på et opfyldt areal syd

for Rønland ved Thyborøn, dels på Rønland Spildevandsproblemerne i forbindelse med etableringen af fabrikken blev første gang reguleret ved en landvæsensnævns kendelse af 10. oktober

havde Fiskeriministeriet udtalt, at spildevandet samt regnvand fra cementerede områder ikke måtte udledes i Nissum Bredning og skulle underkastes en sådan behandling, at det ved sin ende lige afledning ikke frembød sundhedsfare eller sanitære ulempe

På basis af den produktion, der på det tidspunkt fandtes i virksomheden, kunne Fiskeriministeriet godkende, at spildevandet "opsamles i jerntanke, hvorfra det direkte aftappes i tankvogne

og bortkøres til udledning efter nærmere aftale med vandbygningsvæsenet i strandkanten eller på et egnet sted i klitrækken". Landvæsensnævnets kendelse var

overensstemmende med Fiskeriministeriets synspunkt. Nævnet bestemte endvidere, at spildevandsanlægget skulle udføres i overensstemmelse med A/S Cheminova's forslag. Herefter meddelte Vandbygningsvæsenet den 4. november 1953 A/S Cheminova tilladelse til indtil videre på nærmere angivne vilkår at udlede spildevandet ved høfde 42 i mellemrummet mellem havdiget og resterne af et ældre dige længere mod vest. Efter etableringen af aftømningsstedet i strandkanten viste det sig, at aftømningsbrønden flød over i betydeligt omfang, således at spildevandet spredtes til et større område omkring høfde 4. Som konsekvens heraf blev der i juli måned 1954 mellem A/S Cheminova og Vandbygningsvæsenet indgået aftale om, at nedsivningsområdet skulle indhegnes, og at den spærredæmning, som allerede var etableret, skulle belægges med ral for at forhindre sand. To år senere blev spærredæmningen gennembrudt af spildevand, og man aftalte herefter etablering af ny spærredæmning ca. 100 m nordligere og med tilsvarende udvidelse af det indhegnede nedsivningsområde.

Ved skrivelse af 4. juli 1956 ansøgte A/S Cheminova Ministeriet for Offentlige Arbejder, der administrerede statens ejendomsret til Harboøre Tange, om tilladelse til etablering af en losseplads (kemikaliedepot) syd for havde 42 på et ca. 100 m langt område, tilhørende Vandbygningsvæsenet. Lossepladsen ville således komme til at ligge inden for det ovenfor omtalte nedsivningsområde. Selskabet anførte som begrundelse, at fabrikkens produktionsaffald efterhånden havde et sådant omfang, at man ikke længere kunne finde plads dertil på det egentlige fabriksområde. Vandbygningsvæsenet udbad sig i den anledning nærmere oplysninger, og i skrivelse af 13. juli s. å. meddelte A/S Cheminova, at det var meget vanskeligt at opgive mængden af affald, men at man skønnede, at den i det første år ville andrage ca. 1.000 m<sup>3</sup> i den tilstand, hvori fyldet blev kørt fra fabrikken hvorefter mængden ville blive væsentligt reduceret, således at den efter selskabets erfaringer efter ca. 5 år ville være formindsket til 1/5 af det oprindelige rumfang.

Sammensætningen var det meget vanskeligt at give oplysninger om, men det anførtes, at med hensyn til giftighed og skadelighed ville affaldet forholde sig fuldstændig som fabrikkens spildevand. Det oplystes endvidere, at der ikke ville finde nogen tildækning sted af affaldet, for den væsentligste del var sunket tilstrækkeligt sammen, og at det derefter var hensigten at indhegne arealet på samme måde, som spildevandsgruben var indhegnet.

I skrivelse af 21. juli 1956 udtrykte Vandbygningsvæsenet overfor Vandbygningsdirektoratet betænkelighed ved etablering af en sådan losseplads, og i skrivelse af 14. september s. å. gav Ministeriet for Offentlige Arbejder afslag på A/S Cheminova's ansøgning. Som begrundelse anførtes, at man ikke kunne gå med til, at et større område ved hofde 42 end det af selskabet benyttede nedsivningsareal nord for den nævnte hofde inficeredes med kemisk kraftigt virkende stoffer. Yderligere anførtes, at etablering af den omhandlede losseplads måtte antages at vanskeliggøre fremtidige dige- og hofdearbejder det pågældende sted.

I oktober 1956 konstateredes det, at A/S Cheminova uanset Ministeriet for Offentlige Arbejders afslag fortsat udkastede produktionsaffald på det umiddelbart nord for hofde 42 beliggende nedsivningsareal. Affaldet lå i højde med digekronen.

Samtidig med afslaget af 14. september 1956 var sagen blevet forelagt Fiskeriministeriet, som indhentede en udtalelse fra Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser, der i en skrivelse af 7. november s. å. oplyste, at man den 24. juni s. å. havde besøgt sivebrøndsområdet ved Harboøre Tange og konstateret, at sivebrøndsområdet var udvidet langt uden for den af Vandbygningsvæsenet oprindelig anviste indhegnede plads. Med hensyn til det fra A/S Cheminova udkørte spildevand bemærkedes ingen synlig ændring. Efter en klage den 2. juli s. å. over udledning af giftstoffer fra fabrikken havde man på ny undersøgt forholdene, og det havde vist sig, at fabrikken havde haft uheld med en ny produktion af et kemikalie til bejdsning af korn. Spild fra fabrikspladsen var i blæsevejr røget ud over fjorden, og det kviksølvholdige stof, der var overordentlig giftigt selv i meget svage koncentrationer, medførte døden for småfisk og måger. Efter laboratoriets opfattelse ville kviksølvet antageligt holde sig i nogen tid i fjordvandet, men efterhånden fældes af den naturlige svovlbrinte til uopløseligt sulfid. Efter uheldet, som A/S Cheminova anså for et isoleret fænomen, skulle alt kviksølvholdigt materiale være blevet nedgravet.

Det bemærkes i denne forbindelse, at ifølge landvæsensnævnskendelsen af 15. oktober 1953 var A/S Cheminova's tilladelse til spildevandsudledning (i klitgryden nord for hofde 42) begrænset til produktion af fire stoffer, nemlig "San KM", "San D", parathion og malathion. Selskabet har således aldrig opnået en udtrykkelig tilladelse til spildevandsudledning, der dækkede den produktion af kviksølvholdige bejdsmidler, der fandt sted i årene 1955-57 og 1958-62. I forlængelse af A/S Cheminova's ansøgning af 4.

juli 1956 om tilladelse til affaldsdeponering ved hofde 42 fik myndighederne imidlertid oplysning om, at der foregik en produktion af kviksølvholdige bejdsemidler.

Den 28. november 1956 rettede den daværende direktør for A/S Cheminova, Gunnar Andreasen, telefonisk henvendelse til vandbygningsdirektøren og fremhævede, at etablering af lossepladsen var meget vigtig for virksomheden, da det var den eneste mulighed for bortskaffelse af affaldet. Der var således ikke mulighed for bortkørsel til nedgravning andre steder. A/S Cheminova's direktør forespurgte derfor, om der var mulighed for en prøveordning på 3 år for en losseplads umiddelbart bag klitrækken.

I skrivelse af 5. december 1956 udtalte Vandbygningsvæsenet til Ministeriet for Offentlige Arbejder, at etablering af en losseplads umiddelbart uden for havdiget (inden for det af selskabet allerede benyttede nedsivningsareal nord for hofde 42) i øjeblikket syntes at være den mindst risikable løsning, selv om den kunne frembyde visse vanskeligheder. Tilladelsen for skadelig påvirkning af fiskebestanden i nærheden af Rønland.

Landbrugsministeriet fremhævede i øvrigt, at der var tale om en engangsforanstaltning, og at yderligere destruktion ikke for tiden var aktuel. Der er mellem retssagens parter enighed om, at deponeringen har omfattet 40-70 t.

Under en storm i februar 1962 blev det yderste dige ved hofde 42 gennembrudt, og spildevandssøen blev skyllet i havet. Vandbygningsvæsenet i Lemvig foretog umiddelbart efter stormen en besigtigelse af kemikaliedepotet, og konstaterede, at væsentlige dele heraf var blevet taget af havet. De lokale fiskeriforeninger gjorde i forbindelse med stormskaden opmærksom på, at forholdene ved A/S Cheminova var betydeligt forværret, og man anmodede fiskeriministeriet om at sikre, at forureningen blev bragt til ophør. På et møde i marts 1962 mellem vandbygningsvæsenet i Lemvig og A/S Cheminova blev drøftet, hvilke foranstaltninger der skulle træffes som følge af de skader, som stormen havde anrettet i området ved hofde 42. Resultatet af drøftelserne blev, at

Vandbygningsvæsenet i skrivelse af 5. marts 1962 stillede krav om, at selskabet indtil videre førte den spildevandsledning, der i 1957 var etableret fra virksomheden til nedsivningsområdet, ud i Nordsøen, og at resterne af spildevandssøen og affaldsdyngen samt de beskadigede dele af vestskråningen af det østre dige blev dækket med sand. Da Vandbygningsvæsenet havde konstateret, at A/S Cheminova fortsat deponerede affald på lossepladsen, hvilket var i strid med den tidsbegrænsede tilladelse af 27. maj 1957, blev endvidere denne tilladelse formelt tilbagekaldt, og det blev indskærpet, at udkørslen af

fast affald skulle ophøre. Siden marts 1962 blev det faste affald herefter henlagt på fabrikkens område, og brugen af lossepladsen ved hofde 42 ophørte.

I en redegørelse af 12. marts 1962 fra Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser til Fiskeriministeriet blev det anført, at man fortsat var af den opfattelse, at forureningsmulighederne ved udledning af spildevand i selve Nordsøen måtte være minimale, men at man næppe kunne se bort fra en lejlighedsvis yderst lokal forurening af kysten. Der foreligger ikke oplysninger om, hvilke konsekvenser udskylningerne fra nedsivningsområdet havde på livet i havet og Limfjorden.

I slutningen af 1962 konstaterede Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser, at ål, der havde været opbevaret i et hyttefad tæt ved fabrikken, havde stærk afsmag. Årsagen måtte uden tvivl søges i A/S Cheminova's afbrænding af ca. 60 t Cresolslam.

Ifølge A/S Cheminova var afbrændingen af dette produktionsaffald nødvendig, fordi virksomheden ikke længere rådede over affaldsgruben ved hofde 42. Forinden var iagttaget massedødelighed af småsild og forekomst af andre døde fisk ved A/S Cheminova's spildevandsudledning og på en strækning nord for Thyborøn. Ligeledes var fundet døde hummere på kyststrækningen fra Agger til Hirtshals og på havbunden i den vestlige del af Limfjorden. Toksikologiske forsøg med prøver af A/S Cheminova's spildevand gav til resultat, at spildevandet selv i fortyndinger på 1:100.000 havde tydelige giftvirkninger på hummere. Til yderligere bedømmelse af giftigheden af spildevandet blev af landvæsensnævnet nedsat et sagkyndigt udvalg.

Den 4. juni 1965 afsagde landvæsensnævnet en tillægskendelse, der supplerede kendelsen fra 1953. Ved kendelsen blev det bestemt, at spildevandet fortsat skulle udledes i Nordsøen, medens det faste affald fra fabrikken skulle henlægges i tætte, overdækkede beholdere, indtil en endelig destruktion kunne finde sted. I august s. å. udlagde A/S Cheminova en ny ledning mellem hofde 42 og 43, og i forbindelse hermed blev opsat et advarselsskilt ved foden af havdiget umiddelbart ved opkørslen til hofde 42, hvorefter badning blev frarådet. Den 9. maj 1966 afsagde landvæsensnævnet endnu en tillægskendelse om spildevandsudledningen.

I perioden 1966-1971 førte Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser tilsyn med virksomhedens forureningsforhold. I en rapport fra 24. januar 1968 oplystes om giftighed ud over det i spildevandskendelserne tilladte, men efter at de fejl, der medførte for høj giftighed, var blevet rettet, meddelte Fiskeriministeriet i skrivelse af 8. februar 1968 A/S

Cheminova, at man ikke fandt anledning til at foretage sig yderligere. I Fiskeriministeriets redegørelse om sagen omtaltes nogle tilfælde af for høj giftighedsgrad, eksempelvis i maj 1970, men samtidig oplystes, at Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser ikke var bekymret over "den pH-forvoldte øgede giftvirkning, da den måtte formodes at udlignes ret hurtigt ved udledning til havet". Af analyser i perioden 1967 til 1974 fremgik, at der i 1969 og i perioden 1972 til 1974 ikke havde været overskridelser af den tilladte giftighedsgrad. Efter at der i forbindelse med en hovedstandsættelse af høfde 42 i foråret 1971 var rørt ved det deponerede affald, drøftede vandbygningsvæsenet med selskabet, hvilke forholdsregler der burde træffes. På et møde den 29. april 1971 blev man enige om, at man i første omgang skulle køre den med tørt affald opblandede overjord, der viste sig at omfatte i alt ca. 1.260 m<sup>3</sup>, til Rønland og deponere den oven på de betonkasser, der var etableret til affaldsstof på Rønland. I udgifterne hertil skulle A/S Cheminova og Vandbygningsvæsenet deltage. Endvidere aftaltes, at A/S Cheminova skulle søge at fastslå omfanget af den gamle fyldgravs størrelse for at få et begreb om, hvor mange kubikmeter losseplads der skulle fjernes. Herefter skulle tages stilling til, hvorledes resten af affaldet kunne eller skulle fjernes. I tiden indtil næste møde mellem Vandbygningsvæsenet og A/S Cheminova, der fandt sted 24. maj 1971, blev de nævnte ca. 1.260 m<sup>3</sup> affald kørt til Rønland og deponeret i svovlgruberne. Samtidig foretog A/S Cheminova de aftalte prøvegravninger nord for høfde 42, som viste, at der på et areal af størrelse ca. 40-50 m i nord- og sydlig retning og med en bredde på 20-30 m stadig lå affald i en tykkelse af 1 1/4 - 2 m, som skønnedes at svare til en affaldsmængde på 2.000-2.500 m<sup>3</sup>. Affaldet fremtrådte ikke som tørre faste stoffer, men stedvis som en klæbrig fedtet masse.

På mødet den 24. maj 1971 drøftede man bortskaffelsen af de resterende affaldsmængder. For Vandbygningsvæsenet var problemet, at affaldsstofferne før eller siden ville blive angrebet af havet med fare for udspredning over større arealer. Den bedste løsning ville efter Vandbygningsvæsenets opfattelse derfor være, at alt affaldet blev ført til A/S Cheminova's eget areal på Rønland. A/S Cheminova anså imidlertid den fortsatte deponering ved havkysten for mest hensigtsmæssig på grund af risikoen for forurening af Limfjorden ved en flytning samt omkostningerne og vanskelighederne ved opgravning, transport og aflæsning. Resultatet af mødet blev, at Vandbygningsvæsenet snarest skulle fremsende forslag til afdækning af affaldsstofferne med tilhørende overslag.

På et møde den 2. juli 1971 mellem Vandbygningsvæsenet og A/S Cheminova enedes man om at lade foretage en asfaltdækning af affaldsdepotet, og at A/S Cheminova skulle betale maksimalt 30-32.000 kr. af udgifterne.

Efter miljøbeskyttelseslovens ikrafttræden den 1. oktober 1974 meddelte Ringkøbing Amtsråd en række godkendelser efter miljøbeskyttelseslovens kapitel 5, men depotet ved hofde 42 blev ikke gjort til genstand for særlig behandling. Det faktiske tilsyn med den almindelige spildevandsudledning fra virksomheden overgik i 1976 til amtsvandinspektoratet, der skulle udøve denne funktion i samarbejde med Thyborøn-Harboøre kommune og Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser. Efter det oplyste har A/S Cheminova stort set overholdt landvæsensnævnets bestemmelser om spildevandsudledningen. Amtsvandinspektoratet har dog i en række tilfælde over for A/S Cheminova påpeget mindre tilfredsstillende analyseresultater.

Under stormvejr i begyndelsen af 1975 blev en del af sandet over kemikalieaffaldsdepotets asfaltkappe skyllet bort, og politimesteren i Holstebro oplyste over for Miljøstyrelsen, at affaldsdepotet efterhånden lå i en afstand af (kun) 45 m fra normal vandstandslinie, og at der snarest burde foretages noget for at forhindre, at fremtidige storme kunne medføre farlig spredning af giftstofferne.

Den 25. maj 1976 afholdtes et møde i Thyborøn-Harboøre kommune med deltagelse af Miljøstyrelsen, Kommunekemi, Kemikalie-kontrollen, Amtsvandinspektoratet, Kystinspektoratet og Thyborøn-Harboøre kommunalbestyrelse. Under mødet foretoges besigtigelse af depotet ved hofde 42 med deltagelse af repræsentanter fra A/S Cheminova. Depotet var beliggende et sted uden muligheder for grundvandsforurening, idet grundvandet i forvejen var saltvandsinficeret. Det oplystes, at der aldrig havde været klager over depotets beliggenhed fra fiskerne i området. På mødet opnåedes enighed om, at affaldsdepotet kunne forblive ved hofde 42, og at Thyborøn-Harboøre kommune skulle afgøre, hvilke sikkerhedsforanstaltninger der skulle træffes. Forinden var drøftet, hvilke former for affald der fandtes i depotet, og blandt de henlagte arter måtte kviksvovlaffaldet,



DDT-affaldet og arsenataffaldet give anledning til størst bekymring. Miljøstyrelsens forhåndsindstilling havde været, at depotet skulle fjernes. Styrelsens accept af, at depotet kunne forblive liggende under forudsætning af yderligere sikkerhedsforanstaltninger, havde at gøre med, at man gik ud fra, at der mellem kviksølv og svovl var dannet en vanskeligt opløselig sulfidforbindelse.

I overensstemmelse med det på mødet den 25. maj 1976 aftalte meddelte Thyborøn-Harboøre kommunalbestyrelse den 9. juli 1976 A/S Cheminova og Kystinspektoratet, at depotet kunne blive liggende under forudsætning af, at følgende krav blev respekteret:

- a) Gruben skulle til stadighed være tildækket af ral.
- b) Der skulle udføres en tværhøfde for at sikre, at kysten ikke rykkede tilbage.
- c) Der måtte forlanges tilsyn med pladsen 2 gange årligt og endvidere efter hver storm i vinterhalvåret. Tilsynet skulle varetages af repræsentanter for Kystinspektoratet, A/S Cheminova og Thyborøn-Harboøre kommune.
- d) Det henstilledes, at det overvejedes at nedramme en spuns omkring gruben.

Den 18. oktober 1976 henstillede Kystinspektoratet, at kommunalbestyrelsen indtil videre fraveg kravet om tværhøfder og spuns.

Forinden der var sket videre, blev der af Miljøstyrelsen i september 1977 igangsat en landsomfattende undersøgelse af eksisterende giftlossepladser. Thyborøn-Harboøre kommune indberettede bl.a. giftdepotet ved høfde 42. I en intern rapport af 8. december 1977 konkluderede Miljøstyrelsen om høfde 42-depotet, at dette - som tidligere besluttet - kunne blive liggende på de i kommunalbestyrelsens skrivelse af 9. juli 1976 anførte vilkår. Den 23. februar 1978 meddelte kommunalbestyrelsen Miljøstyrelsen, at man ønskede foretaget en boreprøve ved depotet ved høfde 42 for at konstatere, hvad depotet eventuelt måtte indeholde af giftstoffer. Som svar herpå meddelte Miljøstyrelsen i skrivelse af 3. marts 1978 kommunalbestyrelsen, at man på baggrund af de oplysninger, der var fremkommet på mødet den 25. maj 1976 og det senere notat fra Miljøstyrelsen, ikke fandt, at der var behov for yderligere foranstaltninger. Kommunalbestyrelsen anmodedes

samtidig om at oplyse, hvorvidt der var fremkommet nye oplysninger, som kunne begrunde en ændring af den i 1976 truffene beslutning. Kommunalbestyrelsen meddelte i skrivelse af 14. marts 1978 Miljøstyrelsen, at ønsket om en boreprøve skyldtes den lokale befolknings utryghed ved depotet, og at kysten det pågældende sted havde tendens til tilbagerykning. Kystinspektoratet fandt fortsat, at situationen ikke gav anledning til yderligere foranstaltninger. Efter korrespondance mellem Miljøstyrelsen, Kystinspektoratet og politimesteren i Holstebro meddelte Miljøstyrelsen i skrivelse af 6. december 1978 politimesteren i Holstebro, at man ikke fandt anledning til at ændre den i 1976 foretagne vurdering. Kystinspektoratet havde forinden i skrivelse af 30. november 1978 givet udtryk for, at risikoen for en stormflod måtte vurderes som værende ringe.

I august 1979 blev etableret 3 pejleboringer på havsiden og 3 på engsiden af affaldsgruben ved høfde 42. Af Ringkøbing Amtsråds redegørelse af 1. maj 1980 over tilsynet i 1979 fremgår bl.a. følgende:

"For om muligt at konstatere hvorvidt giftdepotet ved høfde 42 medfører forurening af havet, har amtsvandinspektoratet den 30. august 1979 nedspulet 3 pejlerør til 2, 3 og 4 m dybde mellem depotet på stranden og kystlinien.

Laboratorieundersøgelser har vist indhold i milligramstørrelse af stoffer, der er beslægtede med A/S Cheminovas mellemprodukter.

Endvidere er der konstateret forhøjet kviksølvindhold (4.3 mg pr. kg tørstof) i det sand, der skylledes op under borearbejdet. Hvorvidt dette hidrører fra tidligere Cheminovaproduktion eller fra den del af affaldet, der for Staten blev deponeret i Klitgryden ved giftlovens ikrafttræden i 1961, kan næppe nogensinde forventes opklaret.

En test af giftigheden overfor guppyfisk af et vandigt ekstrakt i styrken 1:10 af det oppumpede materiale viste ikke giftighed. Den benyttede fortynding er nødvendig af hensyn til materialets store saltholdighed.

Ved prøvetagning den 22. januar 1980 fra 4 m boringen fandtes det oppumpede vand at være giftigt i fortyndingen 1:10, men ugiftigt i fortyndingen 1:20 (LC T 24 timer, guppy). Endvidere er påvist et indhold af kviksølv i vandet på 0,011 mg/l.

Samme dag blev 2 m og 3 m pejlerør trukket op, idet disse var fyldt med sand. Sand fra den nederste del af 3 m røret indeholdt kviksølv i en mængde på 1,6 mg/kg.

Det må således anses for godtgjort, at grundvandet under stranden mellem giftdepotet og kystlinien er forurenet.

Hvilke mængder der siver ud i havet pr. år kan ikke beregnes på det foreliggende grundlag og er næppe heller nødvendige at kende. Derimod anses det for påtrængende at analysere blåmuslinger fra høfderne for kviksølv. Sådanne analyser er af amtsvandinspektoratet planlagt til et tidspunkt, hvor vejrforholdene tillader indsamling af muslinger på høfderne. Kviksølvet formodes at være rimeligt velegnet som sporstof ved undersøgelse af evt. skadevirkninger af udsivningen fra depotet. Bedømmelsen af de opnåede resultater skal dog ses i lyset af, at kviksølv akkumuleres til højere koncentrationer på dets vej op gennem fødekæder.

Endvidere må det antages, at det konstaterede kviksølvs evne til at lade sig transportere med grundvandsstrømme sandsynligvis er yderst ringe.

Kviksølvet kan for en stor dels vedkommende på grund af det af Cheminova deponerede svovlaffald formodes at være bundet som sulfider, hvis opløselighed er uhyre lille.”

Sideløbende var der foretaget undersøgelser i anledning af fundet af nogle døde fugle på Harbøre Tange den 24. juni 1978, og biologer mente, at forgiftning var den mest sandsynlige årsag til fugledøden. Amtsvandinspektoratet udtog vandprøver den 4. juli 1978 ved tangen for at konstatere, om vandet kunne være tilført giftstoffer fra blandt andet affaldsdepotet ved høfde 42. Analyseresultaterne viste, at vandprøverne i fortyndingen 1:5

var ugiftige. En af Statens Veterinære Serumlaboratorium efter anmodning fra Fredningsstyrelsen foretog analyse af nogle døde fugle og fisk forelå den 18. september 1978. Laboratoriet fandt det nærliggende at skønne, at fiskene var blevet forgiftet af spildevandsudslip fra A/S Cheminova's udløb, men fandt det uforklarligt, at der ikke var fundet andre døde fiskearter. Fiskene indeholdt i øvrigt så små mængder af parathion, at det ikke umiddelbart skulle være muligt for fuglene på en gang at optage dødelig dosis. I notat af 13. juni 1979 fra Miljøstyrelsen til brug for Miljøministerens besvarelse af et spørgsmål fra Folketingets miljø- og planlægningsudvalg anførtes, at kontrolresultaterne ikke i noget tilfælde havde vist væsentlige overskridelser af toksicitetskravet, og at det derfor i betragtning af den effektive kontrol måtte anses som lidet sandsynligt, at der i de pågældende perioder havde været unormalt udslip af spildevand. Styrelsens notat blev af Miljøministeren fremsendt til folketingsudvalget med bemærkning, at ministeren kunne henholde sig til notatet.

Efter at møde i Ringkøbing amtsvandinspektorat den 6. maj 1980 med en lokal fisker oplyste inspektoratet, at giftdepotet ved hofde 42 ikke var amtsrådets ansvarsområde, men henhørte under Kystinspektoratet. Heroverfor gjorde Kystinspektoratet indsigelse ved skrivelse af 21. juli 1980 og udtalte som sin opfattelse, at det i givet fald var Thyborøn-Harboøre kommunalbestyrelse, der havde ansvaret for depotets opretholdelse. Diskussionen endte med, at Ringkøbing Amtsråd den 3. december 1980 - bl.a. på baggrund af analyseresultaterne for vandprøver m.v. fra pejlerør i strandkanten foran hofdedepotet - henstillede til Ministeriet for Offentlige Arbejder som ejer af Harboøre Tange, at forureningen fra depotet ved hofde 42 blev afhjulpet ved fjernelse af den øverste del af depotet.

I skrivelsen hed det bl.a.:

"Under et møde den 4. Juli 1979 på A/S Cheminova med deltagelse af repræsentanter for fiskeriorganisationerne omkring Limfjorden, Kystinspektoratet, Thyborøn-Harboøre kommune og amtsvandinspektoratet

udtryktes fra fiskerside kraftig bekymring angående giftaffaldsdepotet ved hofde 42.

Foranlediget heraf har amtsvandinspektoratet udført en række undersøgelser omkring depotet.

## Grundvandeanalyser

Den 30. august 1979 nedspuledes 3 pejlerør på forstranden mellem depotet og kystlinien. De 3 rør muliggjorde ophentning af grundvand fra ca. 2, 3 og 4 m dybde under stranden.

Det må således anses for godt gjort, at grundvandet under stranden mellem giftdepotet og kystlinien er forurenat.

## Havvandsanalyser

Den 1. august 1980 udtog ingeniør Henrik Henriksen, A/S Cheminova efter telefonisk anmodning fra amtsvandinspektoratet to vandprøver. Den ene prøve var fra havvandet i strandkanten, mens den anden udtoges ca. 10 cm under sandstranden gennem et midlertidigt nedsat rør. På tidspunktet for prøvetagningen var også det sidste af pejlerørene lukket af sand.

Havvandsprøven viste et indhold på 0,35 mg/1 af p-nitrofenol (det gule farvestof) og 0,2).3g/1 af kviksølv.

Prøven udtaget under stranden viste et indhold af p-nitrophenol pA 0,9 mg/1 og et kviksølvindhold på 0,1 ug/1. Denne værdi er ca. 10 gange så høj som den baggrundsværdi, der almindeligvis findes i kulturpåvirkede ferskvandsområder.

Den 22. oktober 1980 udtog amtsvandinspektoratet en prøve havvand fra strandkanten. Nogle dage i forvejen havde der været en periode med hård

vestlig vind. På prøvetagningsdagen var vinden østlig og vandstanden i havet lav.

Der var en tydelig gullig udsivning fra strandbredden, der samtidigt lugtede ilde. Havvandet var ligeledes gulfarvet 20-30 m ud fra kysten. På prøvetagningsdagen kunne en påvirkning fra A/S Cheminovas spildevandsudledning udelukkes, idet fabrikken var standset på grund af efterårsferien.

Den udtagne havvandsprøve viste et indhold af p-nitrophenol på 1,2 mg/1 og et indhold af fosforsyretriester på i alt ca. 1,5 mg/1.

Resultatet af en kviksølvanalyse i havvandsprøven er endnu ikke modtaget.

### Miljømæssige overvejelser, depotets sikring

På baggrund af de udførte undersøgelser anses det for godtgjort, at depotet medfører en forurening af den kystnære del af Vesterhavet ud for depotet.

Denne forurening anses fra amtsrådets side for uacceptabel, idet den i modsætning til f.eks. en kontrolleret udledning af spildevand, ikke lader sig forudberegne eller regulere ind efter fastlagte normer.

Depotet har i næsten 20 år været genstand for udvaskning under stigende og faldende vandstand i havet.

På trods heraf, kan udsivning af giftige forbindelser medføre betragtelige koncentrationer i havvandet.

Det må således antages, at depotet stadig indeholder store giftmængder, som i tilfælde af at havet bryder ind i depotet, vil kunne medføre betydelige skader i det omgivende miljø.

Under mødet på A/S Cheminova den 19. juni 1980 udtalte direktør H. B. Sørensen, Kystinspektoratet, at man på baggrund af udviklingen de sidste 10 år, og som situationen ser ud til at udvikle sig, ikke har grund til at bekymre sig for underskylning af giftdepotet i de nærmeste 10 år.

Fra amtsrådets side anser man det ikke for sandsynligt, at yderligere 10 års "kontrolleret" udvaskning af depotet vil kunne uskadeliggøre dette.

Det har været fremført, at storme af en sådan styrke, som måtte formodes at kunne åbne depotet, statistisk set kun forekommer ca. en gang hvert hundrede år.

Det må hertil fremføres, at man må være uhyre varsom med ikke at overudnytte de statistiske resultater. Således må man anerkende, at selv om en sådan kraftig storm netop er overstået, kan man på ingen måde udelukke en snarlig gentagelse - omend sandsynligheden herfor er ringe.

I forbindelse med at havet under en storm i 1976 havde blotlagt asfaltkappen over depotet, afholdtes den 25. maj 1976 et møde med deltagelse fra bl.a. miljøstyrelsen, kommunen, A/S Cheminova, kystinspektoratet og amtsvandinspektoratet.

Af mødereferatet herfra fremgår, at miljøstyrelsens repræsentant var mødt med den forhåndsindstilling, at affaldet burde flyttes til et mere sikkert sted. Imidlertid omtalte kystinspektoratet, at en yderligere sikring f.eks. med en tværhøjde var mulig. Samtidigt forudsatte man, at depotets kviksølvindhold var fikseret som sulfider, som er særdeles tungt opløselige. På baggrund heraf fandt miljøstyrelsens repræsentant det således rimeligt at lade affaldet ligge, og anmodede kommunalbestyrelsen om at træffe en beslutning angående affaldspladsens fremtid.

Amtsrådets konklusion angående depotets fremtid

Som det fremgår af foranstående, har analyser vist, at kviksølvet ikke er fast bundet i depotet som forudsat i 1976.

Desuden er der ikke foretaget nogen yderligere sikring af depotet.

Derudover er det fremført, at forureningen af den kystnære del af havet ikke er et uvæsentlig.

Endelig må det fremhæves, at denne forurening ikke er acceptabel, idet den ikke er og næppe vil kunne bringes i kontrol.

På baggrund heraf finder amtsrådet uanset at resultatet af kviksølvanalyser ikke foreligger, at måtte anbefale fjernelse snarest muligt, af den del af depotet, som ligger over strandbreddens niveau, idet det må antages at den væsentligste del af forureningen hidrører herfra, samtidigt med at denne del må anses for mest udsat for havets nedbrydende kræfter.

Under henvisning til ovenstående og til miljøbeskyttelseslovens S 44 skal Ringkøbing amtsråd hermed henstille til ministeriet for offentlige arbejder, som ejer af arealet, hvor affaldspladsen er beliggende, at forureningen fra de deponerede kemikalier afhjælpes ved fjernelse af depotet."

I skrivelse af 16. s. m. afviste Ministeriet for Offentlige Arbejder at være ansvarlig for depotets tilstedeværelse og de skadelige virkninger herfra. Ministeriet tilkendegav samtidig, at det i givet fald må være miljømyndighederne, der forestår denne opgave, og at kravet måtte rettes mod de personer eller virksomheder, der havde deponeret affaldsstofferne. Ministeriet fremhævede særligt, at baggrunden for den 3-årige tilladelse, der blev givet den 27. maj 1957, var, at Indenrigsministeriet efter indhentet erklæring fra Sundhedsstyrelsen havde accepteret deponeringen, som Ministeriet for Offentlige Arbejder oprindeligt havde afslået. Ministeriet henviste også til skrivelse af 9. december 1980 fra Miljøstyrelsen til Ringkøbing Amtsråd, hvorefter man på grundlag af de foreliggende analyseresultater ikke havde fundet tilstrækkeligt grundlag til at foretage en fornyet miljømæssig vurdering af sagen.



Folketingets miljø- og planlægningsudvalg stillede den 11. november 1980 spørgsmål til Miljøministeren, dels om hvilken offentlig myndighed - stat, amtskommune eller kommune - der skulle tage initiativ til en eventuel fjernelse af depotet, og dels om hvem der skulle afholde omkostningerne ved en fjernelse. Endvidere blev spurgt om, hvem der skulle erstatte skader, såfremt depotet ikke fjernes, og hvem befolkningen/fiskerne i givet fald kunne rejse erstatningssag mod. Den 8. december 1980 stillede Folketingets miljø- og planlægningsudvalg at yderligere spørgsmål til Miljøministeren om ansvarsplacering, udsivningsrisiko og eventuel fjernelse.

Folketingsudvalgets spørgsmål besvaredes den 17. december 1980. I svaret henvistes til, at man i 1976 fandt det mest hensigtsmæssigt at lade depotet blive liggende under forudsætning af, at det blev sikret mod havets erosion, og at man afventede resultatet af en af amtsrådet foretagne kviksølvsanalyse ved høfde 42. Når disse oplysninger forelå, ville Miljøstyrelsen vurdere de forureningsmæssige risici ved depotets forbliven på stedet. Vurderingen af, hvem der i givet fald burde afholde eventuelle nødvendige omkostninger, måtte afvente denne vurdering. Det anførtes endvidere, at de rejste erstatningsretlige spørgsmål ikke er reguleret af miljøbeskyttelseslovgivningen.

Den 14. januar 1981 fandt der et møde sted på Thyborøn-Harboøre kommunekontor. Af mødereferatet fremgår bl.a. følgende:

"Jens Kampmann (Miljøstyrelsen) indledte efter en besigtigelse af depotet med at forklare, at årsagen til mødet var Ringkøbing amtsråds skrivelse af 3. december 1980 til ministeriet for offentlige arbejder, hvori rådet på baggrund af foretagne analyser af bl.a. havvandet henstillede til ministeriet for offentlige arbejder at fjerne depotet, da analyserne havde vist at forhøjet kviksølvindhold i havet ud for depotet.

Kampmann refererede derefter miljøministerens skrivelse til miljøstyrelsen af 9. januar 1981 og fremhævede, at miljøstyrelsen heri blev bedt om at fremskynde den sagkyndige vurdering af forureningsrisikoen ved depotets

forbliven på stedet. Endvidere havde ministeren bedt miljøstyrelsen om i samarbejde med de implicerede myndigheder og parter i sagen at iværksætte de fornødne sikkerhedsforanstaltninger imod en eventuel risiko for alvorlig forurening fra depotet og at gøre dette straks uden at vente på en afklaring af spørgsmålet om udgiftens fordeling.

Kampmann præciserede herefter, at ... mødets formål var at finde frem til hvilke foranstaltninger, der i en 1. fase kunne træffes for at sikre depotet samt tilvejebringe et forbedret grundlag for en beslutning om, hvorvidt depotet burde fjernes eller sikres ved yderligere kystsikringsforanstaltninger.

Kampmann bad Ringkøbing amt om nærmere at uddybe henstillingen til Ministeriet for offentlige arbejder om at fjerne depotet og spurgte direkte, om amtsrådet som recipientansvarlig myndighed havde lagt sig fast på, at kun en fjernelse af depotet ville være en tilfredsstillende løsning. Man bemærkede i denne forbindelse, at Ministeriet for offentlige arbejder i skrivelse af 14. december 1980 havde afvist amtsrådets henstilling.

Derefter bad Kampmann Kystinspektoratet belyse, hvilke muligheder der var for øjeblikkelige foranstaltninger til sikring af depotet under en periode på ca. 2 måneder, idet miljøstyrelsen fandt, at der var to punkter i sagen, der skulle belyses, inden den endelige beslutning vedrørende depotet kunne tages, nemlig:

1. Hvad betyder det forhøjede kviksølvindhold i havet ud for depotet for fiskebestanden og miljøet i øvrigt.
2. Mængden af de forskellige stoffer, der ligger i depotet og specielt kviksølv mængden.

Disse to punkter kunne belyses for ca. 260.000,- kr. excl. moms.

Endelig spurgte Kampmann Cheminova's repræsentanter, om de ville afvise at deltage i udgifterne til de øjeblikkelige foranstaltninger, der skulle iværksættes, samt de nærmere undersøgelser.

Ebbensgård (amtsborgmester) svarede, at formålet med amtsrådets henvendelse til ministeriet for offentlige arbejder var, at der nu måtte gøres noget for at undgå en alvorlig forurening fra depotet, men at det ikke var afgørende at dette opnåedes ved at fjerne depotet. Amtsrådet ville formentlig være indstillet på at bidrage til de omtalte undersøgelser, men ikke til udgifterne ved yderligere kystsikring eller fjernelse af depotet.

Arne V. Jensen (Cheminova) svarede, at man ikke ville afvise at gå ind i en fordeling af udgifterne forudsat, at Cheminova fandt foranstaltningerne fornuftige og acceptable. Cheminova ønskede desuden at præcisere, at man ikke herved præjudicerede virksomhedens juridiske ansvar.

H. B. Sørensen (Kystinspektoratet) forklarede herefter, at man ved at fodre stranden med en sandmængde på 20.000-30.000 m<sup>3</sup> sand fra lagunen i nærheden af depotet ville kunne sikre stranden effektivt - i hvert fald for en 2 måneders periode. Dette ville koste ca. 200.000,- kr. excl. moms. Han fremhævede, at en risiko for en meget stor storm, der kunne rive depotet i havet, kunne måles i promiller. En tværhøfde eller en bølgebryder ville koste henholdsvis 700.000,- - 800.000,-kr. og 1/2 mill. kr. og ville være en yderligere langvarig sikring af kysten og dermed af depotet

...

Kampmann konkluderede herefter, at de foranstaltninger, der efter miljøstyrelsens opfattelse skulle iværksættes i 1. fase var:

1. Hurtigt afhjælpende foranstaltning til sikring af depotet ved at fodre stranden med sand. Beløb ca. 200.000,- kr. excl. moms.

2. Foretagelse af undersøgelse af skrubber ud for depotet samt af depotets indhold, specielt kviksølvindholdet.

Beløb ca. 260.000,- kr. excl. moms.

I lyset af resultaterne af 1. fase måtte der herefter træffes den endelige beslutning angående depotet - om det skulle fjernes eller sikres yderligere (2. fase).

Ole Jacobsen (Miljøstyrelsen) ... fremhævede, at det, man fra styrelsens side lagde op til i forbindelse med 1. fase, var en aftale mellem de implicerede parter om praktisk og hurtig beslutning om de umiddelbare foranstaltninger og undersøgelser. Der var ikke tale om en anvendelse af miljøbeskyttelseslovens bestemmelser om påbud m.v., bl.a. fordi beslutningsgrundlaget på nuværende tidspunkt ikke var klart nok hertil. Sagen tålte formentlig tidsmæssigt heller ikke på nuværende tidspunkt en formel behandling efter miljøbeskyttelsesloven.

Den 17. februar 1981 forelå et notat fra Miljøstyrelsens Havforureningslaboratorium om undersøgelse af forureningsbelastningen fra depotet ved hofde 42, og den 8. marts 1981 forelå et notat fra laboratoriet om bl.a. udsivningen fra depotet og kviksølvindholdet i muslinger fra Vesterhavet. Det hedder heri bl.a.:

"Formål:

Som led i Havforureningslaboratoriets igangværende projekt:

"Blåmuslingeundersøgelse i Limfjorden 1980-81" gennemførtes i perioden 9.-13. februar 1981 et togt til Limfjorden, idet de planlagte undersøgelser afvikledes med assistance af Miljøstyrelsens havgående undersøgelsesskib "Martin Knudsen" samt ved dykning og prøveindsamling fra gummibåd. Under hensyntagen til den aktuelle forureningssituation ved kemikaliedepotet ved hofde 42 på Harboøre Tange og i Nissum Bredning ud for Cheminovas nedlagte produktionsanlæg, gennemførte Havforureningslaboratoriet efter

aftale med Ringkøbing Amt en orienterende specialundersøgelse omkring Harboøre Tange i dagene 12.-13. februar.

I nærværende notat redegøres for kviksølvbelastningen af det omgivende miljø på grundlag af analyser foretaget på blåmuslinger, bundprøver (sediment) og forurenede grundvand (perkolat)

## Indsamling og analyser af prøver.

Muslingeprøver. Den 12. februar 1981 blev der fra land indsamlet blåmuslinger på nordsiden af 8 høfder (nr. 30, 36, 40, 42, 43, 46, 54) på Harboøre Tange, og ved dykning blev der indsamlet blåmuslinger fra 3 markeringsbøjer ud for Thyborøn Kanal. Den 13. februar blev der indsamlet blåmuslinger fra 6 stationer ved dykning fra gummibåd i den vestlige og centrale del af Nissum Bredning omkring Rønland.

Vandprøver fra giftdepot ved høfde 42. Vest for Cheminova's kemikalieaffaldsdepot ved høfde 42 på Harboøre Tange blev der den 12. februar 1981 med spade gravet 6 huller ned til grundvandet. Fra samtlige huller blev der taget prøver af grundvandet til kviksølvanalyse.

Analyse. Alle prøver blev analyseret for kviksølv på Isotopcentralen ved neutronaktiveringsanalyse. Øvrige analyser er blevet udført på Miljøstyrelsens Havforureningslaboratorium med atomabsorptionsspektrofotometri.

## Resultater

Analyserne af blåmuslingerne fra høfderne viser entydigt, at der ved høfde 42 er en kviksølvkilde, idet koncentrationen i blåmuslingerne her er 4-10 gange højere end i blåmuslinger fra de øvrige høfder. Endvidere viser resultaterne en faldende koncentrationsgradient langs kysten i begge retninger bort fra depotet.

## Konklusion

Kviksølv (Hg) har en særlig evne til at forene sig med organiske molekyler, idet der dannes stabile organiske kviksølvforbindelser. Fra at være et uskadeligt metal, som på ren metalform er ret uskadelig at indtage (hvis det ikke indåndes), bliver det gennem indførelse af en methylgruppe (-CH<sub>3</sub>) en kraftig miljøgift. Tilføres to methylgrupper (CH<sub>3</sub>HgCH<sub>3</sub>), hvilket visse mikroorganismer kan gøre, forvandles kviksølvet til et fedtopløseligt stof med kogepunkt lavere end vands, hvilket stærkt øger kviksølvets fysiske og biologiske spredning i miljøet. Det er frem for alt methylkviksølvforbindelser, men også en del andre organiske kviksølvforbindelser, som må påkalde sig interesse i forureningssammenhæng. Kviksølv som tilføres det marine miljø, kan før eller senere, hvis det ender i iltfattigt sediment eller slam, methyleres af bakterier og genopløses i vandet. Fra vandet optages de fedtopløselige organiske kviksølvforbindelser overordentlig effektivt direkte i planktonorganismer og fisk, men kviksølvforbindelserne kan desuden ophobes (akkumuleres i fødekæderne: vand - plankton - småfisk - rovfisk - mennesker). Undersøgelser har således vist, at f.eks. alkylkviksølv akkumuleres meget kraftigt, og at stoffet i tilstrækkeligt høje koncentrationer kan forvolde nerveskader og fosterskader.

## Kviksølvsforurening fra kemikaliedepot ved hofde 42.

Havforureningslaboratoriets undersøgelser viser entydigt, at der siver kviksølv ud fra kemikaliedepotet ved hofde 42. Grundvandsanalyserne viser, at dette er stærkt forurenede af kviksølv, og blåmuslinge-analyserne antyder, at udsivningen med grundvandet til Vesterhavet er massiv, idet blåmuslinger helt op til en afstand af 4-6 km nord for depotet har forhøjet.

indhold af kviksølv til trods for havets store fortyndingskapacitet.

Det kan med stor sandsynlighed fastslås, at også andre giftstoffer end kviksølv siver ud i Vesterhavet fra depotet, som vides at indeholde bl.a. stærkt akkumulerbart DDT. Derfor skal Havforureningslaboratoriet anbefale, at forureningen fra kemikaliedepotet standses ved fjernelse af depotet, idet det

næppe er muligt at standse udsivningen til grundvandet vha. tekniske foranstaltninger."

Den 13. marts 1981 besluttede regeringen, at depotet ved hofde 42 skulle fjernes. Meddelelse herom blev givet Miljøstyrelsen den 16. marts. Fjernelsen fandt sted i juni-juli 1981 i henhold til kontrakt med Kommunekemi A/S som totalentreprenør. Der blev bortgravet 5.600 t sand iblandet kemikalieaffald. Affaldet, der blev påfyldt tromler, blev senere transporteret til deponering i Vesttyskland. Fra prøver, udtaget af de fyldte tromler, skønnes det, at der har været ca. 1.200 t kemikalieaffald, heraf ca. 3,7 t kviksølv. Tilbage i sandlagene under det fjernede depot i forstranden skønnes at være ca. 120 t kemikalierester. Ved bortgravningen er fjernet ca. 808 af det deponerede kviksølv, ca. 98 % arsen og ca. 81 % organiske forbindelser (insektbekæmpelsesmidler). Den 15. april 1981 afgav Vandkvalitetsinstituttet under Akademiet for de Tekniske Videnskaber til Miljøstyrelsen en rapport, i hvis konklusion det bl.a. hedder:

"De gennemførte undersøgelser, analyser og beregninger giver anledning til følgende konklusioner:

- De geologiske og hydrogeologiske forhold i området umiddelbart nord for hofde 42 på Harboøre Tange er forholdsvis simple. I hele området findes i kote -3,0 til -3,5 et lerlag, som afgrænser og definerer grundvandsafstrømningen fra området. Over lerlaget ligger et 5 - 8 m mægtigt sandlag, som bl.a. rummer kemikalieaffaldsdepotet.
- Kemikalieaffaldsdepotet er ca. 50 m langt (N-S), 30 m bredt (O-V) og 2 m tykt hvilket giver et samlet depotvolumen på ca. 3.000 m<sup>3</sup>. Den samlede masse af sandblandet affald kan opgøres til ca. 6.000 tons, idet massefylden af depotmaterialet er 2,0. Depotet skønnes at indeholde 600-900 tons kemikalieaffald, mens resten er sand. Kemikalieindholdet omfatter bl.a. ca. 500 tons svovl og 60-70 tons organiske giftstoffer, herunder 18 tons parathion, samt ca. 2,0 tons kviksølv og 0,4 tons arsen.

- Under kemikalieaffaldsdepotet ligger en sandmasse på ca. 5.000 m<sup>3</sup>, som er forurenet i svær grad som følge af udvaskning fra depotet, især i perioden før depotet blev afdækket med grusasfaltbeton. Forureningen i sandet under depotet omfatter alle de i depotet identificerede kemikalieaffaldsstoffer 1 mængder på 25-30% af mængderne i depotet. Grænsen mellem det egentlige depot og denne sandmasse markeres af grundvandsspejlet, som fluktuerer en del og dermed successivt udvasker den nedre del af depotet og fører nye stofmængder ned i det underliggende sand og grundvandet.
- Mellem depotet og strandkanten ligger en sandmasse på ca. 15.000 m<sup>3</sup>, som er forurenet i lettere grad som følge af stoftransport med grundvandet og udfældning m.v. i sandet i forstranden. De samlede mængder organiske forbindelser i forstranden er meget små i forhold til mængderne i depotet. Kviksvindholdet skønnes at ligge på ca. 10 % af depotets indhold.

Af de tre boringer i forstranden er boring 9 lige nord for høfde 42 mest forurenet. Stofkoncentrationerne i denne boring skyldes næppe vandtransport alene, men hænger sammen med, at der netop i dette område er sket store materialeflytninger i forbindelse med bortgravning af dele af depotet, afdækning af depotet, høfde-arbejder o. lign. Boring 9 er derfor ikke repræsentativ for forstranden.

- Grundvandsafstrømningen fra depotområdet, der i denne sammenhæng omfatter området fra høfde 42 og ca. 80 m mod nord, og fra diget ud til strandkanten ca. 100 m mod vest, er af størrelsesordenen 32.000 m<sup>3</sup>/år. Afstrømningen er i væsentlig grad bestemt af vandstanden i søerne øst for diget. Retningen af grundvandsstrømmen er overvejende mod Vesterhavet, men særlige vejsituationer med længerevarende kraftig vind fra V-SV medfører store ændringer i grundvandsspejlets beliggenhed og



dermed af grundvandsafstrømningen. I sådanne situationer vil grundvand fra en del af depotområdet strømme mod øst og kunne medføre forurening af området øst for diget. Hg-analyser af vand fra søerne i dette område bekræfter, at sådanne strømningssituationer forekommer.

- De ca. 32.000 m<sup>3</sup> grundvand, som årligt passerer gennem den nedre del af depotet og under dette og videre ud i havet, medfører 300-500 kg organiske gifforbindelser samt ca. 0,3 kg kviksølv og en nogenlunde tilsvarende mængde arsen. En stor del af de organiske forbindelser hydrolyseres relativt hurtigt til ugiftige stoffer i det marine miljø. En undtagelse herfra er det for fisk særdeles giftige stof paranitrophenol. Den mængde kviksølv, der kan beregnes at strømme med grundvandet ud i havet i vandig opløsning, udgør formentlig kun en mindre del af den samlede kviksølvemission fra depotområdet. Den øvrige - og formentlig største - kviksølvmængde må antages at blive vasket ud af forstranden som partikulært materiale under vejrforhold med moderat til kraftig vind fra V-SV og stærk omrøring af forstranden. Denne antagelse støttes af det betydelige indhold af stærkt kviksølvholdige, partikulært materiale, som er fundet i vandprøverne fra forstranden.
- Overslagsberegninger af fortyndingen i Vesterhavet af forurenede grundvand fra området ved kemikalieaffaldsdepotet er i det væsentligste baseret på det halvdaglige tidevand med en maksimal tidevandsstrøm på 0,2 m/s og beskriver således fortyndingsforholdene i vindstille perioder. Under vejrforhold med blæst er fortyndingerne flere gange større. I vindstille perioder kan der helt inde ved kysten optræde fortyndinger på mindre end 10 gange. I strømhvirvlen umiddelbart nord for høfde 42 vil der i løbet af en halv tidevandsperiode (6 timer) opnås en fortynding på minimum 300 gange og efter udblæsning af hvirvlen en fortynding på størrelsesordenen 3.000 gange lige nord for høfde 42. Uden for høfdebassinet kan fortyndingen skønnes at være af størrelsesordenen 15.000 gange.

- Antages vandprøverne fra boring 7, 8 og 9 at være repræsentative for det forurenede grundvand, der strømmer ud i Vesterhavet, vil en fortynding på 10 gange i strandkanten svare til det koncentrationsniveau, der har udvist påvirkning af testsystemet ved de økotoxikologiske undersøgelser. En fortynding på 100 gange skønnes at være grænsen for akut påvirkning af det biologiske system. Ved større fortynding skønnes ingen eller ubetydelig akut påvirkning af det økologiske system.

Med undersøgelsen er ikke etableret viden om kroniske effekter og bioakkumulering.

- Efter bortgravning af det egentlige depot ligger der ca. 20.000 m<sup>3</sup> forurenede sand tilbage, hvoraf ca. 5.000 m<sup>3</sup> er stærkt forurenede og ca. 15.000 m<sup>3</sup> er lettere forurenede. Grundvandet fra dette område vil i en lang årrække fremover optage stoffer fra disse sandlag og transportere, stofferne ud i havet. Dette kan næppe anses for acceptabelt, og det må derfor anbefales at gennemføre en rensning af sandet in situ. Rensningen kan foregå ved udludning eventuelt forceret udludning kombineret med filtrering af vandfasen i kulfiltre. Det må anbefales at iværksætte forsøg med en sådan udludning og rensning."

Det er oplyst for landsretten, at rensning af sandet ikke er foretaget.

I skrivelse af 28. april 1981 opfordrede kammeradvokaten på Miljøstyrelsens vegne A/S Cheminova til at tilkendegive, om man var enig i, at depotets tilstedeværelse rummede en fare for omgivelserne, der med sikkerhed kunne bringes til ophør ved fjernelse af depotet, og at denne fjernelse måtte ske ved opgravning og bortkørsel, således som skitseret i et oplæg fra det rådgivende ingeniørfirma COWIconsult. Højesteretssagfører Jørgen Pedersen, der er formand for A/S Cheminova's bestyrelse, erklærede i skrivelse af 19. maj 1981, at han ikke var enig heri, idet han henviste til, at Havforureningslaboratoriets delrapport af 8. marts 1981 efter selskabets opfattelse var underkendt ved den senere

rapport af april 1981 fra Vandkvalitetsinstituttet, og at depotet sagligt vurderet ikke rummede en sådan fare for omgivelserne, at det burde fjernes. I det højeste kunne der blive tale om en eventuel yderligere sikring, idet der kun forelå en ringe udsivning af kviksølv til havet. I skrivelserne kritiseredes endvidere den måde, som fjernelsen skulle ske på, som uhensigtsmæssig og urimeligt dyr. Ethvert spørgsmål om ansvar for selskabet afvistes.

I begyndelsen af 1981 iværksatte Miljøstyrelsen undersøgelser af recipientforholdene i farvandene omkring Cheminova A/S i relation til kemikalieaffaldsdepotet ved hofde 42. Resultatet af undersøgelserne forelå i rapporter af april 1981 og november 1981: "Recipientforhold i farvandene omkring Cheminova i relation til kemikalieaffaldsdepotet ved hofde 42 på Harboøre Tange".

I førstnævnte rapport er bl.a. anført:

## "Grundvand

.....konkluderes, at det udsivende grundvand ved hofde 42-depotet har et kviksølvindhold, som i gennemsnit er ca. 1000 gange forhøjet i forhold til havvand fra ubelastede danske farvande, hvilket er i fuld overensstemmelse med de af Ringkøbing amtsvandvæsen tidligere konstaterede forhold

## Havvand

### Vesterhavet

. . .

Hvis der yderst overslagsmæssigt regnes med, at der i et område på 2 km på hver side af udløbsstedet ved hofde 42 (2 km svarer til den afstand, vandet under rolige vindforhold flytter sig i løbet af en tidevandsperiode) ud til en afstand på 500 m fra kysten (revlen) og med en middeldybde på 3 m tilføres en gennemsnitlig kviksølvkoncentration på 0,01 g/l pr. tidevandsperiode (ca.

12 timer), så svarer dette til en tilførsel på ca. 50 kg kviksølv pr. år. Der er her som nævnt tale om et yderst usikkert overslag.

Dette overslag fører til højere tal for kviksølvudslippet fra depotet ved høfde 42 end anslået af Vandkvalitetsinstituttet i depotundersøgelsen, der også med usikkerhed skønner den fra depotet til havet førte kviksølv mængde til 0,3-3 kg pr. år. Hvis der tages hensyn til begge de foreliggende skøn, kan det være rimeligt indtil videre at antage, at kviksølvudstrømningen fra depotet er af størrelsesordenen 10 kg pr. år.

Et udslip af denne størrelse svarer til kviksølv mængden i ikke kviksølvbelastet husspildevand fra en by på ca. 50.000 indbyggere. Såfremt den konstaterede belastning af skrubber målt ved Hvide Sande af Statens

Levnedsmiddelinstitut i årene 73-75 skulle hidrøre fra udslip fra depotet, er det sandsynligt, at kviksølvudslippet i dag er væsentligt mindre end tidligere, idet et udslip af størrelsesordenen 10 kg/Ar ved sammenligning med kviksølvindhold i skrubber fra andre danske havområder næppe kan forklare den registrerede belastning af skrubber i kystzonen mellem Hvide Sande og Thyborøn.

Som det vil blive omtalt i afsnit 4.5 tyder en sammenligning af skrubbeundersøgelserne i 1973-75 med de nu gennemførte skrubbeundersøgelser også på, at kviksølvudslippet er aftagende. I samme retning peger overvejelserne i forbindelse med sedimentkemien,

#### Variationer i blåmuslingers kviksølvindhold.

Som følge af sæssonvariationer i muslingers tørstof og fedtindhold, betinget bl.a. af muslingernes fødevilkår og køns cyklus ..., er en sikker tolkning af analyseresultater for indholdet af tungmetaller - bl.a. kviksølv - i blåmuslinger generelt meget vanskelig...

## Vurdering af kviksølvindholdet i blåmuslingerne fra Thyborøn-området.

I tabel 7 og tabel 8 er foretaget en sammenstilling af havforureningslaboratoriets blåmuslingedata fra Thyborøn-området idet data fra nærliggende positioner er grupperet

På basis af ovennævnte må det konstateres, at de af havforureningslaboratoriet registrerede kviksølvkoncentrationer - uanset om disse vurderes på basis af tørvægts- eller vådvægtsdata - ikke kan anses for forhøjede bortset fra ved hofde 42 og ved et par af stationerne umiddelbart østsydøst for Rønland.

De ... af havforureningslaboratoriet verbalt formulerede sammenfattende konklusioner til belysning af omfanget af muslingernes kviksølvbelastning er således ikke holdbare.

En generel vurdering af 1981 materialet i forhold til undersøgelserne ved Vesterhavet i 1973-75 viser, at der selv nær ved hofde 42 i dag ikke registreres højere værdier end omkring Hvide Sande tidligere.

## Sammenfattende vurdering.

En ikke uvæsentlig del af udslippet fra depotet ved hofde 42 vil med de fremherskende materialtransport- og strømforhold føres til Nissum Bredning.

Der foreligger indberetninger om miljøpåvirkninger fra Cheminova siden 1954. I dag kan der konstateres en tydelig påvirkning af bundfaunaen i et område indtil 3 km nord og syd for hofde 42. Skrubber har forhøjet kviksølvindhold ved Vesterhavskysten indtil 25 km nord for hofde 42 og formodentlig indtil 50 km syd for hofde 42. Sammenhæng mellem belastningen ved den sidstnævnte lokalitet med udslip fra Cheminova er dog ikke etableret med sikkerhed.

Forholdene i Nissum Bredning er mere komplicerede, idet det ikke med sikkerhed kan afgøres, om konstaterede belastninger hidrører fra udslip fra

depotet ved hofde 42 eller fra kilder på Rønland eller syd herfor (det gamle fabriksområde).

Det må dog antages, at den konstaterede kviksølvbelastning nord for Rønland og i den mere centrale del af Nissum Bredning i ikke ringe grad skyldes tilførsler, der følger med indstrømning via Thyborøn kanal. Derimod skønnes det, at belastningen syd for Rønland i væsentlig grad hidrører fra udslip fra det gamle fabriksområde."

I rapporten fra november 1981 hedder det bl.a.:

"I nærværende rapport præsenteres alle resultater af de nu afsluttede undersøgelser af kviksølvindholdet i skrubber tilligemed resultaterne af supplerende sedimentundersøgelser fra Nissum Bredning. Endvidere præsenteres resultaterne af de af Ringkøbing amtsvandvæsen siden 1. rapport's udarbejdelse tilvejebragte data vedrørende bl.a. strømningsforhold i Vesterhavet ...

Endelig præsenteres i forbindelse med vurderingen af kviksølvindholdet i skrubber en række indsamlede data vedrørende kviksølvtilførslerne til sydlige Vesterhav og Tyske Bugt samt kviksølvbelastningen i skrubber fra dette område.

Efter færdiggørelsen af nærværende rapport har Statens Levnedsmiddelinstitut udarbejdet en redegørelse om indhold af kviksølv og andre Cheminova-relevante stoffer i konsumfisk fra området omkring Harbøre Tange. Redegørelsen blev udarbejdet til brug for arbejdet i den af fiskeriministeren nedsatte arbejdsgruppe til vurdering af omsætningsforbudet for fisk fra vandområderne omkring Harbøre Tange.

Det har af tidsmæssige grunde ikke været muligt at inddrage dette materiale i nærværende rapport. Det kan dog oplyses, at Statens Levnedsmiddelinstituts resultater for skrubbers vedkommende er i overensstemmelse med det her rapporterede. Herunder er det konstateret, at ål er belastet med kviksølv, dog i mindre grad end skrubber. For andre konsumfisk (torsk, rødspætter, ising) er der ikke konstateret nogen belastning med kviksølv. Der er endvidere i fiskene analyseret for en lang række af de kemikalier, der forelå i depotet ved hofde 42. De fleste af stofferne har slet ikke kunnet påvises i fiskematerialet. I ganske enkelte fisk har der kunnet påvises uvæsentlige spor af mindre skadelige kemikalier.

#### Sammenfattende konkluderer nærværende rapport:

- På grundlag af en bedømmelse af fortyndingsforholdene og de målte kviksølvkoncentrationer i Vesterhavet, er der foretaget et skøn over udstrømningen af kviksølv til Vesterhavet fra depotet ved hofde 42. Dette skøn er stort set i overensstemmelse med det skøn, der er foretaget i 1. rapport, men dog stadigvæk behæftet med stor usikkerhed. Da kviksølvudstrømningen til Vesterhavet kan være betragtelig, er der gennemført yderligere undersøgelser i området ved hofde 42 for at give et mere sikkert vurderingsgrundlag. Disse yderligere undersøgelser, der foreligger i en anden rapport, har ført til det resultat, at kviksølvtilførslen til havet skønnes til  $23 \text{ kg} \pm 13 \text{ kg pr. dr.}$  Dette resultat anses for at være i overensstemmelse med det i nærværende rapport foretagne skøn under hensyntagen til dette skøns store usikkerhed.
- Den regionale kviksølvbelastning af den sydlige del af Vesterhavet fra kilder, der hovedsagelig udmunder ved Nordsøens sydkyst, er betydelig og giver også årsag til væsentlige kviksølvkoncentrationer i undersøgte bundlevende organismer i Tyske Bugt og farvandet omkring Helgoland.
- Skrubber langs hele Vesterhavskysten op til området omkring Thyborøn Kanal har kviksølvkoncentrationer, der er højere end i ubelastede danske havområder.

- Kun for området mellem hofde 42 og Thyborøn Kanal kan denne kviksølvbelastning på grundlag af de konstaterede gennemsnitskoncentrationer og tilstedeværelsen af enkeltindivider med kraftigere belastning påvises at have sammenhæng med tilførsler fra depotet ved hofde 42. For den øvrige del af Vesterhavet kan der på det nu foreliggende grundlag ikke med sikkerhed skelnes mellem lokal og regional belastning.
- Med bortgravningen af depotet er den største forureningsrisiko - nemlig en udskylning af depotet i Vesterhavet - fjernet. Efter fjernelsen af depotet må det antages, at der endnu i en årrække fortsat vil ske en tilførsel til havet af kemikalier fra forstrandsområdet og fra lagene under det fjernede depot. Havområdet ud for depotet vil endvidere være noget belastet på grund af kemikalier fra depotet, der i tidens løb er indlejret i havbunden. Endvidere medfører spildevandsudledningen fra Cheminova i området mellem hofde 42 og hofde 43, at området ikke vil være helt ubelastet.

Selv ved fuldstændig fjernelse af forurenede sand fra strandområdet vil der derfor i endnu en årrække være en vis, men ikke graverende forureningstilstand i havområdet. Yderligere omkostningskrævende foranstaltninger må ses i lyset af denne situation. Efter miljøstyrelsens opfattelse vil den miljømæssige værdi af en yderligere reduktion af tilførslen af forurenende stoffer fra strandområdet til havet ikke stå mål med de hermed forbundne omkostninger.

Vesterhavet tilføres årligt store mængder kviksølv fra Europas store floder. Det fremgår af ... tabel ..., at der alene fra de 2 floder Rhinen og Elben med vandet årligt tilføres ca. 25 tons kviksølv. Hertil kommer et atmosfærisk nedfald, som angives til ca. 5,6 t/år.

Den 13. oktober 1982 skrev Miljøministeren således til Folketingets finansudvalg:



"Folketingets finansudvalg bevilgede den 18. marts 1981 ved akt 303 et rammebeløb på 25 mio. kr. til at dække omkostningerne ved at gennemføre den daværende regerings beslutning af 13. marts 1981 om at fjerne depotet ved hofde 42 på Harboøre Tange, evt. tillige forstranden ud for dette depot samt deponeringer ved det gamle fabriksanlæg, som måtte forurene eller indebære en risiko for forurening, der kan skade det omgivende miljø.

Beslutningen blev truffet ud fra en samlet vurdering af hensynet til fiskeeksporten og den usikkerhed, som forureningen og forureningsrisikoen har skabt hos forbrugere og producenter af dansk fisk.

Finansudvalget tiltrådte enstemmigt, at der kunne afholdes udgifter på op til 25 mio. kr., idet udvalget bad om at blive holdt løbende orienteret om udviklingen i sagen.

I denne skrivelse gives (1) et resume af de oplysninger om miljøministeriets opfølgning af regeringsbeslutningen fra marts 1981, der allerede tidligere er givet finansudvalget, (2) en kort omtale af andre vigtigere spørgsmål i sagen, og endelig (3) en redegørelse for ministeriets overvejelser om fordeling af omkostningerne.

Senest har finansudvalget i skrivelse af 26. marts 1982 fra ministeriet modtaget en opgørelse pr. samme dato over de samlede udgifter på 21.307.308 kr. knyttet til gennemførelsen af regeringsbeslutningen for så vidt angår hofdedepotet.

Det kan ... oplyses, at politimesteren i Holstebro efter en nærmere undersøgelse på grundlag af miljøministeriets "hvidbog" om myndighedernes behandling af Cheminova-sagen og den nævnte redegørelse for forureningsforholdene på den nuværende virksomhed den

3. august 1982 har meddelt, at han har truffet beslutning om at undlade at rejse tiltale i sagen. Ministeriet har taget denne beslutning til efterretning.

3. Omkostningerne ved afhjælpende foranstaltninger mod forureningen fra Cheminova's gamle fabriksgrund løber som omtalt i afsnit 2 op i ca. 1,2 mio. kr. i anlægsudgifter og ca. 1 mio. kr. årligt i driftsomkostninger. Disse omkostninger har A/S Cheminova indvilliget i at afholde. Omkostningerne ved undersøgelser af forureningen vedrørende Cheminova's gamle fabriksgrund er opgjort til lidt over 1/2 mio. kr., hvoraf Cheminova har refunderet 0,3 mio. kr. og Ringkøbing amtskommune og Thyborøn-Harboøre kommune tilsammen 0,1 mio. kr. Nettoomkostningerne ved at fjerne depotet ved hofde 42, senest opgjort til knap 21 mio. kr., er derimod afholdt af miljøministeriet.

Ministeriet tilkendegav i ansøgningen til finansudvalget, at kammeradvokaturen ville blive inddraget i spørgsmålet om fordelingen af udgifterne hos de implicerede parter. I overensstemmelse hermed har kammeradvokaten løbende af miljøstyrelsen været inddraget i opfølgningen af regeringens beslutning, særlig for at undersøge om der er juridisk grundlag for efterfølgende at søge omkostningerne dækket af A/S Cheminova ved aftale eller gennem en retlig afgørelse.

Miljøstyrelsen har bedt kammeradvokaten afgive et responsum om, hvorvidt de af staten i forbindelse med fjernelsen af depotet ved hofde 42 afholdte udgifter kan kræves refunderet af andre offentlige myndigheder eller af A/S Cheminova.

Kammeradvokaten afgav dette responsum den 30. juli 1982. Konklusionen heri er, at kammeradvokaten ikke finder grundlag for at gennemføre et erstatningskrav mod A/S Cheminova for de afholdte udgifter til at fjerne hofdedepotet. Kammeradvokaten finder endvidere ikke, at der retligt er grundlag for at søge et krav gennemført mod Ringkøbing amtskommune eller Thyborøn-Harboøre kommune.

I kammeradvokatens begrundelse anføres det, at erstatningsspørgsmålet ikke reguleres af miljølovgivningen, men må vurderes ud fra almindelige erstatningsretlige regler. Herefter vil det navnlig være af betydning, om A/S Cheminova har handlet uagtsomt eller uforsvarligt ved deponeringen i høfdedepotet i 1957-62.

Kammeradvokaten finder, at det ikke er tilfældet. Til støtte herfor anføres følgende:

- at de relevante myndigheder havde tilladt deponeringen,
- at affaldets art og farlighed i det væsentlige var kendt for myndighederne,
- at deponeringen fandt sted på et areal, der tilhørte staten,
- at det offentlige selv benyttede depotet i 1961,
- at Thyborøn-Harboøre kommunalbestyrelse den 9. juli 1976 udtrykkeligt tillod, at depotet kunne blive liggende, og
- at miljøstyrelsen i december 1978 gav udtryk for samme vurdering.

Kammeradvokaten finder endvidere, at heller ikke ud fra andre erstatningsretlige grundsætninger kan der pålægges A/S Cheminova en erstatningspligt.

Kammeradvokaten mener endelig ikke, at et retsligt krav om erstatning rettet mod Thyborøn-Harboøre kommunalbestyrelse eller Ringkøbing amtsråd ville kunne gennemføres.

Miljøstyrelsen har under henvisning til kammeradvokatens responsum og hensyn til de klare konklusioner heri indstillet til ministeriet, at der ikke foretages videre med henblik på at søge de afholdte udgifter godtgjort af A/S Cheminova. Endvidere har miljøstyrelsen indstillet, at der heller ikke foretages videre m.h.t. at søge udgifterne dækket hos kommunen eller amtskommunen.

Responsumet er blevet nøje vurderet i ministeriet og drøftet med kammeradvokaten. Kammeradvokaten har under disse drøftelser fremhævet, at forholdene i sagen om høfdedepotet må anses for at være atypiske set i

forhold til de sædvanligt forekommende omstændigheder i sager om nedgravet kemikalieaffald. Man kan derfor ikke slutte, at når det må anses for umuligt at gennemføre et erstatningskrav vedrørende omkostningerne ved at fjerne høfdedepotet, så må man også i andre sager om nedgravet kemikalieaffald opgive at gennemføre erstatningskrav mod forureneren.

Under hensyn til kammeradvokatens og miljøstyrelsens samstemmende vurdering, som miljøministeriet, departementet, må tilslutte sig, og ifølge hvilken de erstatningsmæssige forhold ikke giver grundlag for at gøre et erstatningskrav gældende mod hverken A/S Cheminova eller de lokale miljømyndigheder, har miljøministeriet, departementet, besluttet ikke at tage yderligere skridt for at søge gennemført krav om hel eller delvis yderligere dækning af de omkostninger som ministeriet har afholdt i henhold til akt 303 af 18. marts 1981."

En kopi af skrivelsen blev sendt til A/S Cheminova "til orientering".

Efter at Folketingets finansudvalg på grundlag af skrivelsen havde haft samråd med Miljøministeren om, hvorvidt der burde anlægges erstatningssag mod A/S Cheminova, tilskrev udvalget den 11. november 1982 miljøministeren således:

"På baggrund af de førte drøftelser henstiller et flertal i finansudvalget (socialdemokratiets, socialistisk folkepartis og det radikale venstres medlemmer af udvalget) til miljøministeren, at spørgsmålet om Cheminovas erstatningspligt snarest prøves ved domstolene.

Et mindretal (det konservative folkepartis, venstres, centrum-demokraternes og kristeligt folkepartis medlemmer af udvalget) finder derimod ikke – på baggrund af ministerens redegørelse af 13. oktober 1982 og kammeradvokatens responsum i sagen - anledning til at der rejses en erstatningssag.

Et andet mindretal (fremskridtspartiets medlem af udvalget) indstiller ligeledes, at miljøministeren ikke rejser sag imod A/S Cheminova.”

Miljøministeriet sendte en kopi af brevet til A/S Cheminova "til orientering", idet tilføjedes, at ministeren over for finansudvalget havde tilkendegivet, at han var indstillet på at følge finansudvalgets henstilling. Ministeriet har herefter givet møde for landsretten ved en anden advokat end Kammeradvokaten.

Miljøministeriet har til støtte for sin påstand alene gjort gældende, at A/S Cheminova er erstatningsansvarlig på objektivt grundlag for udgifterne til fjernelsen af affaldsdepotet. At miljølovgivningen ikke indeholder udtrykkelig hjemmel for et sådant ansvar er ikke til hinder for, at det bringes i anvendelse af domstolene på særlige områder, hvor der er behov herfor, og det findes rimeligt. Dette er også sket i stigende grad de senere år uanset om skadeforvoldelsen var lovstridig eller ej, og ud fra synspunkter, som er beslægtet mod teorien om objektivt ansvar for farlig drift. De herfra kendte ansvarsbetingelser, at virksomheden skal være ekstraordinær og medføre en særegen fare, som skal være kendelig, er opfyldt i den foreliggende sag, idet A/S Cheminovas ledelse ikke har kunnet være i tvivl om det deponerede affalds farlighed og risikoen for udsivning fra depotet. Deponeringen af affaldet må endvidere anses som en skadegørende handling i forhold til den erstatningsretligt beskyttede samfundsinteresse, Staten har i at bevare et rent miljø, og udgiften til fjernelsen af depotet må derfor anses for en økonomisk skade i erstatningsretlig henseende. At også Staten har anbragt kemikalieaffald i depotet fritager ikke A/S Cheminova for ansvar som medvirkende til skadens indtræden. Der er en klar årsagsforbindelse mellem oprettelsen og brugen af depotet, dets fjernelse og de dermed forbundne udgifter, og såvel skade som tab er adækvate, idet deponeringen før eller senere måtte forudses at ville medføre betydelige udgifter til fjernelse af depotet.

Miljøministeriet bestrider, at erstatningskravet - som hævdet af A/S Cheminova - er forældet efter D.L. 5-14-4 eller forældelsesloven af 1908, og at det må anses for opgivet af Miljøministeriet i forbindelse med dets skrivelse af 11. oktober 1982 til Folketingets finansudvalg.

Med hensyn til erstatningskravets størrelse har Miljøministeriet anerkendt, at det maksimale påståede beløb bør nedsattes skønsmæssigt som følge af statens egen deponering af 40 - 70 t kemikalieaffald i depotet i 1961. I øvrigt er der ikke grundlag for nedsættelse af kravet.

A/S Cheminova har til støtte for sin frifindelsepåstand i første række anført, at etableringen og bibeholdelsen af depotet ikke udgør en skadevoldende handling i erstatningsretlig forstand og derfor ikke kan begrunde at erstatningskrav mod selskabet. Der er herved henvist til, at oprettelsen og opretholdelsen af depotet skete med tilladelse fra myndigheder, som var fuldt bekendt med depotets indhold og dettes farlighed, og som tilmed selv benyttede depotet til anbringelse af de i 1961 indsamlede kemikalier.

Baggrunden for regeringens beslutning om at fjerne depotet var alene den uro, der var opstået i offentligheden på grund af presseomtalen af Havforureningslaboratoriets notater af 17. februar og 8. marts 1981, som regeringen skønnede kunne bringe danske eksportinteresser i fare. En sådan beslutning ud fra nogle politiske hensyn til "almenvellet" og baseret på notater, hvis konklusioner senere viste sig ikke at være holdbare, kan ikke medføre, at A/S Cheminovas lovlige etablering og bibeholdelse af at affaldsdepot nu anses som skadevoldende handlinger, der kan pådrage erstatningsansvar for udgifterne til depotets fjernelse.

I anden række har A/S Cheminova anført, at erstatning på objektivt grundlag hverken kan eller bør statueres i et tilfælde som det foreliggende. De i domspraksis foreliggende få eksempler herpå ligger inden for forholdsvis snævre retsområder, der ikke i forvejen har været undergivet lovregulering. Miljøbeskyttelsesområdet har derimod været genstand for omfattende lovregulering, uden at lovgivningsmagten herved har villet indføre regler om objektivt erstatningsansvar.

Endvidere har A/S Cheminova gjort gældende, at et eventuelt erstatningsansvar må anses forældet både efter Danske Lovs 5-14-4 og 1908-loven eller er opgivet ved fremsendelsen til "til orientering" til selskabet af en kopi af ministeriets skrivelse af 13. oktober 1982 til finansudvalget.

Med hensyn til et eventuelt erstatningskravs størrelse har sagsøgte anført, at Miljøministeriet - bl.a. på grund af de af regeringen fastsatte urealistisk korte tidsfrister - har anvendt den dyrest tænkelige fremgangsmåde ved fjernelsen af depotet.

Dommerne Pape og Poul Sørensen udtaler

Ved afgørelsen af, om der i en sag som den foreliggende bar pålægges sagsøgte, A/S Cheminova, erstatningspligt på objektivt grundlag, må det tillægges betydning, at der ikke i den omfattende lovgivning, der efter ophøret i 1962 af selskabets affaldsdeponering er gennemført på miljøbeskyttelsesområdet - herunder navnlig miljøbeskyttelsesloven af 1973 og lov nr. 262 af 8. juni 1983 om kemikalieaffaldedepoter - er indeholdt regler om erstatningspligt på objektivt grundlag. På denne baggrund og i hvert fald, når det yderligere tages i betragtning, at A/S Cheminova har foretaget deponeringen efter miljømyndighedernes forudgående omfattende undersøgelser og tilladelse, at myndighederne senere flere gange har vurderet depotets miljømæssige betydning uden at kræve det fjernet, og at staten i 1961 selv har foretaget en ikke uvæsentlig deponering af kemikalieaffald på stedet, findes der ikke at være grundlag for at pålægge A/S Cheminova nogen erstatningspligt over for Miljøministeriet. Allerede som følge af det anførte vil disse dommere tage A/S Cheminovas påstand om frifindelse til følge. Dommer Eskild Jensen lægger ligesom flertallet vægt på betydningen af den stedfundne lovregulering af miljøbeskyttelsesområdet, uden at der er indført bestemmelser om erstatningsansvar på objektivt grundlag. Denne dommer finder, at spørgsmålet om indførelsen af et sådant objektivt ansvar på denne baggrund og under hensyn til spørgsmålets karakter og betydning ikke bør afgøres af domstolene, men af lovgivningsrøgten. Med denne begrundelse stemmer denne dommer for ligeledes at frifinde A/S Cheminova.

Thi kendes for ret:

Sagsøgte, A/S Cheminova, frifindes.

Sagens omkostninger betaler sagsøgeren, Miljøministeriet, inden 14 dage til sagsøgte med 400.000 kr.

Thorkil Pape

Poul Sørensen

Eskild Jensen

cfr. fit/

Uden betaling.

Udskriftens rigtighed bekræftes. Vestre Landsrets kontor, Viborg, den 4. juni 1987.